

Katarzyna Panimasz

Poznać przeszłość.

Program nauczania przedmiotu *historia i społeczeństwo.*

Dziedzictwo epok

Liceum ogólnokształcące i technikum

Spis treści

Program nauczania do *historii i społeczeństwa*

- I. Charakterystyka programu nauczania
- II. Cele kształcenia i wychowania
- III. Treści kształcenia oraz sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania
 - A. Wymagania szczegółowe
 - B. Etapy realizacji programu
 - C. Rozkład materiału
 - E. Sposoby osiągnięcia celów
 - D. Propozycje rozwiązań metodycznych
- IV. Kryteria oceniania i metody sprawdzania osiągnięć uczniów
- V. Praca z uczniem zdolnym i z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych

I. Charakterystyka programu nauczania

Program nauczania *Poznać przeszłość* do przedmiotu *historia i społeczeństwo* na IV etapie edukacyjnym został przygotowany na podstawie zapisów nowej podstawy programowej, określonej rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z 27.08.2012 r. (Dz.U. poz. 977). Odpowiada on innowacyjnej koncepcji nauczania, przyjętej w szkole ponadgimnazjalnej i zakładającej realizację nowego przedmiotu dla tych uczniów, którzy zdecydują się na wybór przedmiotów ścisłych oraz przyrodniczych na poziomie rozszerzonym. Celem wprowadzenia takiego rozwiązania jest zapewnienie ciągłości poznania dziejów w skali regionu, kraju, kontynentu i świata w sposób interdyscyplinarny, oparty na szeroko pojętej wiedzy humanistycznej oraz umiejętnościach ponadprzedmiotowych, niezbędnych młodemu człowiekowi w dorosłym życiu. Ze względu na dobór treści kształcenia pierwszorzędne miejsce w realizacji przedmiotu *historia i społeczeństwo* zajmują wiedza i kompetencje historyczne, wzbogacone elementami wiedzy o społeczeństwie, kulturze, sztuce, literaturze itp.

Zarówno nauczyciele, jak i uczniowie realizujący treści przedmiotu *historia i społeczeństwo* powinni być świadomi idei przyświecającej autorom podstawy programowej. Ich główny cel stanowiło dostrzeżenie znaczenia wiedzy humanistycznej jako klucza do zrozumienia współczesnego świata, a także odnalezienia się w nim dzięki wspólnemu analizowaniu problemów oraz ustosunkowywaniu się do nich. Nowy przedmiot zakłada integrację i utrwalanie wiedzy historycznej zdobytej na wcześniejszych etapach edukacji oraz umożliwia nawiązania do współczesności poprzez odniesienia wybranych zagadnień do aktualnych wydarzeń, problemów i zjawisk. Jak podkreślają autorzy podstawy programowej, *zmierzamy więc przede wszystkim do wzmocnienia postawy wobec przeszłości, którą możemy nazwać gotowością do podjęcia dziedzictwa oraz do wyrobienia przekonania, że historię warto nieustannie poznawać, nawet gdy w dorosłym życiu zajmujemy się czymś zgoła innym.*¹

Program nauczania *Poznać przeszłość. Historia i społeczeństwo* jest spójny z innymi aktami prawnymi, m.in. z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników* (Dz.U. poz. 752) oraz z priorytetami Strategii lizbońskiej, kluczowymi dla rozwoju cywilizacyjnego Polski oraz Europy.

Program *Poznać przeszłość. Historia i społeczeństwo* został dostosowany do potrzeb, możliwości i zainteresowań uczniów, a także do oczekiwań nauczycieli, którzy przyjmą na siebie trud jego realizacji. Należy pamiętać, że będą oni musieli zmierzyć się z nauczaniem problemowym, bez względu na to, czy wybiorą chronologiczny, czy tematyczny układ treści.

¹ *Podstawa programowa z komentarzami, tom 4, Edukacja historyczna i obywatelska w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum: historia i społeczeństwo, historia, wiedza o społeczeństwie, podstawy przedsiębiorczości, ekonomia w praktyce, wychowanie do życia w rodzinie, etyka, filozofia*, MEN, Warszawa 2009, s. 81.

Podstawa programowa zakłada realizację co najmniej czterech wątków tematycznych, przy czym jeden z nich, *Ojczysty Panteon i ojczyste spory*, jest obowiązkowy dla wszystkich. Wybór pozostałych bloków tematycznych należy do nauczyciela, który powinien wziąć pod uwagę możliwości i zainteresowania uczniów. Proponowany przez wydawnictwo Nowa Era program *Poznać przeszłość. Historia i społeczeństwo* wychodzi naprzeciw oczekiwaniom środowiska nauczycielskiego i zakłada realizację wątków tematycznych w następującej kolejności:

1. Ojczysty Panteon i ojczyste spory;
2. Rządzący i rządzeni;
3. Wojna i wojskowość;
4. Europa i świat;
5. Kobieta, mężczyzna, rodzina;
6. Swojskość i obcość;
7. Gospodarka;
8. Nauka;
9. Język, komunikacja, media.

Proponowane rozwiązanie pozwala nauczycielowi wybrać te treści, które będą najbardziej interesujące dla danego zespołu klasowego, nie zamykając jednocześnie możliwości realizacji treści nauczania w układzie chronologicznym. Elastyczność w doborze materiału oznacza odejście od tradycyjnego wykładu historii dziejów, kultury i społeczeństwa na rzecz rozmowy o problemach, ideach, zagadnieniach czy wydarzeniach z przeszłości, które miały wpływ na współczesność. Ponadto umożliwia rozwój zainteresowań uczniów, a także wpisanie się w specyfikę danej szkoły.

Mimo że historia i społeczeństwo jest przedmiotem uzupełniającym, spełnia w procesie edukacyjnym bardzo ważną funkcję, ponieważ pomaga wykształcić w uczniach umiejętność rozumienia i doceniania znaczenia tożsamości narodowej. Na lekcjach tego przedmiotu młodzi ludzie odkrywają potrzebę przywiązania do tradycji i dziedzictwa przodków, a także uczą się szacunku dla wartości ogólnoludzkich, w tym szeroko pojętego humanizmu i demokracji, co pozwoli na kształtowanie przez nich przyszłości swojej małej ojczyzny, Polski, Europy i świata.

II. Cele kształcenia i wychowania

Cele kształcenia określone w podstawie programowej przyjęły postać:

- celów kształcenia ogólnego, przyjętych do realizacji na poszczególnych etapach edukacyjnych;
- celów wychowawczych, określających model absolwenta kończącego poszczególne etapy edukacyjne;

– celów kształcenia – wymagań ogólnych, przyjętych do realizacji treści nauczania konkretnego przedmiotu.

Specyfika historii i społeczeństwa powoduje, że o ile cele kształcenia ogólnego i cele wychowawcze w pełni wpisują się w charakterystykę przedmiotu, o tyle cele kształcenia – wymagania ogólne nie zostały sprecyzowane. Analizując zapisy podstawy programowej dotyczące zalecanych warunków i sposobu realizacji treści nauczania, można założyć, że przedmiotu *historia i społeczeństwo* będą najczęściej uczyć nauczyciele historii. W konsekwencji wyposażą oni swych podopiecznych w umiejętności zapisane w wymaganiach ogólnych określonych dla przedmiotu *historia*. Z punktu widzenia realizacji treści nauczania historii i społeczeństwa mają one fundamentalne znaczenie. Pozwolą bowiem w pełni zachować interdyscyplinarność przedmiotu i holistyczny wymiar edukacji na poziomie ponadgimnazjalnym.

Cele kształcenia ogólnego, przyjęte do realizacji na III i IV etapie edukacyjnym, zakładają:

- przyswojenie przez uczniów określonego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyk;
- zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów;
- kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.

Realizację celów ogólnych mają zapewnić umiejętności ponadprzedmiotowe, do których podstawa programowa zalicza:

- 1) *czytanie – umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, prowadząca do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa;*
- 2) *myślenie matematyczne – umiejętność wykorzystania narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz formułowania sądów opartych na rozumowaniu matematycznym;*
- 3) *myślenie naukowe – umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;*
- 4) *umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie;*
- 5) *umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;*
- 6) *umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji;*
- 7) *umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się;*
- 8) *umiejętność pracy zespołowej.*²

² Ibidem, s. 20.

Cele wychowawcze nowej podstawy programowej zakładają konieczność kształcenia u uczniów postaw sprzyjających ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takich jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowanie inicjatyw oraz praca zespołowa. Szczególnie ważne dla przedmiotu *historia i społeczeństwo* jest:

- umacnianie patriotyzmu,
- dostrzeganie wkładu Polski i Polaków w rozwój cywilizacji Europy i świata,
- poszanowania tradycji i kultury własnego narodu oraz innych kultur i tradycji,
- kształtowanie obiektywnego stosunku do przeszłości, w tym rzetelnego osądu postaw i zachowań wobec szeroko rozumianych wyzwań epoki,
- dążenie do prawdy historycznej,
- kształtowanie postaw obywatelskich, w tym respektowania przyjętych norm życia społecznego oraz zasad demokratycznego państwa prawnego,
- krytyczny stosunek do wszelkich przejawów dyskryminacji.

Cele kształcenia – wymagania ogólne określone w podstawie programowej dla przedmiotu *historia* i mające zastosowanie w realizacji wymagań szczegółowych dla przedmiotu *historia i społeczeństwo* zakładają:

I. W zakresie chronologii historycznej – umiejętność:

- porządkowania i synchronizacji wydarzeń z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych;
- dostrzegania zmienności i dynamiki wydarzeń w dziejach, a także ciągłości procesów historycznych.

II. W zakresie analizy i interpretacji historycznej – umiejętność:

- analizowania wydarzeń, zjawisk i procesów historycznych w kontekście epoki i dostrzegania zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego;
- rozpoznawania różnych rodzajów źródeł;
- oceniania przydatności źródła do wyjaśnienia problemu historycznego;
- dostrzegania wielości perspektyw badawczych oraz wielorakich interpretacji historii i ich przyczyn.

III. W zakresie tworzenia narracji historycznej – umiejętność:

- tworzenia narracji historycznej w ujęciu przekrojowym lub problemowym;
- dostrzegania problemu i budowania argumentacji, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;
- selekcji i hierarchizacji oraz integrowania pozyskanych informacji z różnych źródeł wiedzy.

Ogólne cele kształcenia i wychowania określone w programie *Poznać przeszłość. Historia i społeczeństwo* pozwalają więc na kształtowanie tzw. myślenia historycznego oraz umiejętności pozwalających na twórczy i aktywny udział w procesie poznawczym.

III. Treści kształcenia oraz sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania

A. Wymagania szczegółowe

Podstawa programowa przedmiotu historia i *społeczeństwa* zakłada realizację wątku obowiązkowego: *Ojczysty Panteon i ojczyste spory* oraz co najmniej trzech wątków tematycznych lub chronologicznych. Można je wybrać spośród zaproponowanych w podstawie programowej ośmiu wątków tematycznych i pięciu epokowych.

Wątki tematyczne	Wątki epokowe
1. Europa i świat 2. Język, komunikacja i media 3. Kobieta i mężczyzna, rodzina 4. Nauka 5. Swojskość i obcość 6. Gospodarka 7. Rządzący i rządzeni 8. Wojna i wojskowość 9. <i>Ojczysty Panteon i ojczyste spory – wątek obowiązkowy</i>	1. Starożytność 2. Średniowiecze 3. Nowożytność 4. XIX w. 5. XX w.

Poszczególnym wątkom przypisano konkretne treści nauczania, określone w podstawie programowej.

DZIEDZICTWO EPOK

Epoka Tematy zajęć	Starożytność	Średniowiecze	Nowożytność	XIX w.	XX w.
1. Europa i świat	A1	B1	C1	D1	E1
2. Język, komunikacja i media	A2	B2	C2	D2	E2
3. Kobieta i mężczyzna, rodzina	A3	B3	C3	D3	E3
4. Nauka	A4	B4	C4	D4	E4
5. Swojskość i obcość	A5	B5	C5	D5	E5
6. Gospodarka	A6	B6	C6	D6	E6
7. Rządzący i rządzeni	A7	B7	C7	D7	E7
8. Wojna i wojskowość	A8	B8	C8	D8	E8
9. <i>Ojczysty Panteon i ojczyste spory – wątek obowiązkowy</i>	A9	B9	C9	D9	E9

Układ i kolejność realizacji poszczególnych wątków oraz porządek poszczególnych zagadnień w ramach wybranego wątku problemowego może być dowolnie konstruowany przez nauczyciela, który także może sam decydować, ile czasu poświęcić poszczególnym tematom.

W programie *Poznać przeszłość. Historia i społeczeństwo* zaproponowano realizację wątków tematycznych w przyjętym przez podstawę programową układzie chronologicznym³. Przyporządkowanie treści nauczania przedstawia się więc następująco:

1. Ojczysty Panteon i ojczyste spory

Epoka	Uczeń:
Starożytność	A.9.1 <i>charakteryzuje, na wybranych przykładach, antyczne wzory bohaterstwa, żołnierza i obrońcy ojczyzny oraz ich recepcję w polskiej myśli politycznej, tradycji literackiej oraz edukacyjnej późniejszych epok;</i>
	A.9.2 <i>charakteryzuje antyczny wzorzec obywatela oraz jego recepcję w polskiej myśli i praktyce politycznej późniejszych epok;</i>
Średniowiecze	B.9.1 <i>charakteryzuje, na wybranych przykładach, koncepcje polityczne władców z dynastii piastowskiej;</i>
	B.9.2 <i>charakteryzuje oraz ocenia, na wybranych przykładach, rolę ludzi Kościoła w budowie państwa polskiego;</i>
Nowożytność	C.9.1 <i>charakteryzuje, na wybranych przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI–XVIII w.);</i>
	C.9.2 <i>charakteryzuje spory o przyczyny upadku I Rzeczypospolitej;</i>
XIX w.	D.9.1 <i>charakteryzuje i ocenia polityczne koncepcje nurtu insurekcyjnego oraz nurtu realizmu politycznego;</i>
	D.9.2 <i>charakteryzuje spory o ocenę dziewiętnastowiecznych powstań narodowych;</i>
XX w.	E.9.1 <i>charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń;</i>
	E.9.2 <i>charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając różnorodne formy oporu, oraz koncepcje współpracy lub przystosowania.</i>

2. Rządzący i rządzeni

Epoka	Uczeń:
Starożytność	A.7.1 <i>wyjaśnia pojęcie obywatel i obywatelstwo w polis ateńskiej i w republikańskim Rzymie;</i>
	A.7.2 <i>wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia obywatel w późniejszych epokach, z uwzględnieniem Rzeczypospolitej przedrozbiorowej;</i>
Średniowiecze	B.7.1 <i>charakteryzuje zakres władzy cesarza, papieża i króla oraz ich</i>

³ Gdyby nauczyciel zdecydował się na realizację wątków epokowych, w załączniku nr 1 do programu nauczania znajdzie przyporządkowane do nich treści nauczania także w ujęciu chronologicznym.

	wzajemne relacje w średniowieczu; opisuje zakres władzy samorządu miejskiego w średniowiecznym mieście;
	B.7.2 analizuje relikty świata feudalnego w późniejszych epokach;
Nowożytność	C.7.1 analizuje funkcjonowanie staropolskiego parlamentaryzmu na tle porównawczym;
	C.7.2 analizuje i ocenia zjawisko oligarchizacji życia politycznego i rozwoju klienteli jako nieformalnego systemu władzy w I Rzeczypospolitej;
XIX w.	D.7.1 analizuje, na wybranych przykładach, zjawisko rewolucji społeczno-politycznej i jego ideowe korzenie;
	D.7.2 analizuje, na wybranych przykładach, ruch anarchistyczny;
XX w.	E.7.1 analizuje, na wybranych przykładach, działalność opozycji politycznej w PRL;
	E.7.2 objaśnia pojęcie antyutopii, odwołując się do prac Orwella i Huxleya.

3. Wojna i wojskowość

Epoka	Uczeń:
Starożytność	A.8.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, strategię Aleksandra Wielkiego i Juliusza Cezara;
	A.8.2 charakteryzuje organizację i technikę wojenną armii rzymskiej;
Średniowiecze	B.8.1 charakteryzuje etos rycerski;
	B.8.2 wyjaśnia, na wybranych przykładach, koncepcję wojny sprawiedliwej i niesprawiedliwej w średniowieczu;
Nowożytność	C.8.1 analizuje przyczyny i następstwa wojen religijnych w nowożytnej Europie;
	C.8.2 charakteryzuje wybrane sylwetki wodzów i ich strategię z okresu Rzeczypospolitej przedrozbiorowej;
XIX w.	D.8.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, strategię Napoleona I; analizuje czarną i białą legendę napoleońską; wyjaśnia różnice w ocenie Napoleona I w Polsce i w innych państwach europejskich;
	D.8.2 charakteryzuje i porównuje trzy koncepcje stworzenia ładu światowego: Pax Romana, Pax Britannica i Pax Americana;
XX w.	E.8.1 analizuje wybrane przepisy prawa międzynarodowego o wojnie;
	E.8.2 charakteryzuje ruch pacyfistyczny; charakteryzuje wizję globalnej zagłady obecnej w literaturze i filmach science-fiction.

4. Europa i świat

Epoka	Uczeń:
Starożytność	A.1.1 <i>opisuje zasięg i konsekwencje ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie romanizacji, odwołując się do wybranych przykładów;</i>
	A.1.2 <i>charakteryzuje basen Morza Śródziemnego jako obszar intensywnego przenikania się kultur w starożytności;</i>
Średniowiecze	B.1.1 <i>charakteryzuje wpływ cywilizacyjnego kręgu islamskiego na Europę w średniowieczu, w dziedzinie polityki, sztuki, filozofii;</i>
	B.1.2 <i>charakteryzuje przykłady zgodnego i wrogiego współżycia chrześcijan, Żydów i muzułmanów w wybranym regionie średniowiecznej Europy;</i>
Nowożytność	C.1.1 <i>wyjaśnia przyczyny, które spowodowały i umożliwiły ekspansję zamorską Europy u schyłku średniowiecza i w epoce nowożytnej;</i>
	C.1.2 <i>charakteryzuje postaci wybranych wielkich podróżników późnego średniowiecza i nowożytności;</i>
XIX w.	D.1.1 <i>opisuje politykę Europy wobec Chin, Indii i Japonii w XIX w.; ocenia znaczenie odkrycia kultur Chin, Indii i Japonii dla cywilizacji europejskiej;</i>
	D.1.2 <i>przedstawia spory o ocenę roli kolonializmu europejskiego dla Europy i terytoriów kolonizowanych;</i>
XX w.	E.1.1 <i>charakteryzuje kontakty i stosunki Stanów Zjednoczonych i Europy w XX w., z uwzględnieniem polityki, gospodarki i kultury;</i>
	E.1.2 <i>charakteryzuje stanowiska w sporze o liberalizację światowego handlu i jej konsekwencje.</i>

5. Kobieta, mężczyzna, rodzina

Epoka	Uczeń:
Starożytność	A.3.1 <i>analizuje, na wybranych przykładach, obrazy miłości, role kobiety i mężczyzny oraz model rodziny w Biblii;</i>
	A.3.2 <i>analizuje, na wybranych przykładach, obrazy miłości, role kobiety i mężczyzny oraz model rodziny w kulturze starożytnej Grecji i Rzymu;</i>
Średniowiecze	B.3.1 <i>wyjaśnia wpływ kultury arabskiej i prowansalskiej na europejski model miłości dworskiej w średniowieczu i ocenia trwałość tego modelu;</i>
	B.3.2 <i>opisuje i porównuje miejsce dziecka w życiu społecznym w średniowieczu, w epoce nowożytnej oraz w XIX i w XX w.;</i>
Nowożytność	C.3.1 <i>charakteryzuje polską obyczajowość w epoce nowożytnej; analizuje na przykładach ikonograficznych, pamiątkarskich i epistolograficznych sarmackie wzorce zachowań i ocenia trwałość tych wzorców;</i>

	C.3.2 <i>analizuje model kształcenia polskiego szlachcica w epoce nowożytnej;</i>
XIX w.	D.3.1 <i>opisuje, na wybranych przykładach, wzory miłości romantycznej i analizuje trwałość tego wzorca kulturowego;</i>
	D.3.2 <i>wyjaśnia przemiany życia społecznego sprzyjające emancypacji kobiet i przejawy tego procesu;</i>
XX w.	E.3.1 <i>analizuje, na wybranych przykładach, przemiany obyczajowe w świecie zachodnim w XX w., z uwzględnieniem „rewolucji obyczajowej” lat 60.;</i>
	E.3.2 <i>analizuje zmiany modelu rodziny w XX w., z uwzględnieniem przemian zaistniałych w życiu społeczeństwa polskiego.</i>

6. Swojskość i obcość

Epoka	Uczeń:
Starożytność	A.5.1 <i>opisuje greckie i rzymskie pojęcia barbarzyńcy; charakteryzuje, na wybranych przykładach, kontakty Greków i Rzymian z ludami uważanymi przez nich za barbarzyńców;</i>
	A.5.2 <i>wyjaśnia na przykładach starożytnych Greków i Rzymian fenomen uznawania własnej kultury za kulturę prawdziwie ludzką;</i>
Średniowiecze	B.5.1 <i>wyjaśnia genezę i konsekwencje antyjudyzmu w średniowiecznej Europie;</i>
	B.5.2 <i>analizuje, na wybranych przykładach, postrzeganie swojskości i obcości w okresie krucjat;</i>
Nowożytność	C.5.1 <i>charakteryzuje i ocenia postawy Europejczyków wobec mieszkańców zdobywanych i odkrywanych ziem w epoce nowożytnej;</i>
	C.5.2 <i>wyjaśnia różnice między oświeceniową koncepcją tolerancji a współczesnym rozumieniem tego pojęcia;</i>
XIX w.	D.5.1 <i>charakteryzuje obecność mitu „szlachetnego dzikusa” w literaturze epoki, opisuje europejskie wyobrażenia o mieszkańcach innych kontynentów zawarte w literaturze przygodowej;</i>
	D.5.2 <i>charakteryzuje i ocenia idee nacjonalizmu i rasizmu w XIX w.;</i>
XX w.	E.5.1 <i>analizuje wielokulturowość społeczeństwa II Rzeczypospolitej;</i>
	E.5.2 <i>analizuje, na wybranych przykładach, współczesne społeczeństwa wielokulturowe.</i>

7. Gospodarka

Epoka	Uczeń:
Starożytność	A.6.1 <i>opisuje formy wymiany handlowej w świecie starożytnym;</i>
	A.6.2 <i>opisuje początki pieniądza i wyjaśnia konsekwencje pojawienia się pieniądza w obrocie handlowym;</i>
Średniowiecze	B.6.2 <i>wyjaśnia stosunek Kościoła do bogactwa i bogacenia się w średniowieczu;</i>
	B.6.1 <i>opisuje różne formy kredytowania przedsięwzięć handlowych (i innych) w starożytności, średniowieczu i nowożytności; wyjaśnia niezbędność kredytu dla funkcjonowania gospodarki rynkowej;</i>
Nowożytność	C.6.1 <i>opisuje instytucje ważne dla rozwoju gospodarki kapitalistycznej (np. bank, giełdę, weksel); charakteryzuje ponadregionalne więzi gospodarcze w epoce nowożytnej;</i>
	C.6.2 <i>wyjaśnia genezę gospodarki kapitalistycznej w Europie i ocenia rolę, jaką odegrał kapitalizm w zapewnieniu Europie pierwszeństwa w nowożytnym świecie;</i>
XIX w.	D.6.1 <i>charakteryzuje gospodarkę kapitalistyczną w XIX w.; opisuje miasto przemysłowe; wyjaśnia znaczenie kwestii robotniczej;</i>
	D.6.2 <i>charakteryzuje poglądy entuzjastów kapitalizmu oraz przedstawia krytyczne opinie na temat gospodarki kapitalistycznej w XIX w.; wyjaśnia główne założenia marksowskiej teorii ekonomicznej;</i>
XX w.	E.6.1 <i>charakteryzuje gospodarkę realnego socjalizmu i jej konsekwencje;</i>
	E.6.2 <i>wyjaśnia, czym jest państwo opiekuńcze, i opisuje jego genezę; opisuje kilka odmiennych przykładów współczesnych państw opiekuńczych; przedstawia argumenty w sporze o efektywność i sprawiedliwość państwa opiekuńczego.</i>

8. Nauka

Epoka	Uczeń:
Starożytność	A.4.1 <i>charakteryzuje dorobek nauki greckiej w zakresie filozofii, geometrii, fizyki, astronomii i medycyny;</i>
	A.4.2 <i>wyjaśnia antyczne korzenie współczesnych dyscyplin naukowych;</i>
Średniowiecze	B.4.1 <i>opisuje genezę uniwersytetu i jego organizację;</i>
	B.4.2 <i>wyjaśnia przyczyny trwałości idei uniwersyteckiej;</i>
Nowożytność	C.4.1 <i>opisuje funkcjonowanie nowożytnej republiki uczonych (republiques des lettres); charakteryzuje instytucje nowożytnej nauki (akademia, encyklopedia);</i>
	C.4.2 <i>ocenia dziedzictwo oświeceniowego racjonalizmu w świecie</i>

	<i>współczesnym;</i>
XIX w.	<i>D.4.1 charakteryzuje XIX-wieczną fascynację „postępem”;</i>
	<i>D.4.2 charakteryzuje konsekwencje darwinizmu i teorii psychoanalizy w naukach społecznych i refleksji etycznej w XIX i XX w.;</i>
XX w.	<i>E.4.1 analizuje wybrane interpretacje socjologiczne odnoszące się do przemian życia społecznego w XX w.;</i>
	<i>E.4.2 przedstawia współczesne spory etyczne wokół uprawnień i granic poznawczych nauki.</i>

9. Język, komunikacja, media

Epoka	Uczeń:
Starożytność	<i>A.2.1 ocenia rolę języka greckiego i łacińskiego dla rozwoju kultury w strefie śródziemnomorskiej i wyjaśnia znaczenie tej wspólnoty językowej dla kultury europejskiej;</i>
	<i>A.2.2 opisuje przykładowe zapożyczenia z języka greckiego i łacińskiego w języku polskim; wyjaśnia znaczenie napisów łacińskich często powtarzających się w kościołach i na cmentarzach, z uwzględnieniem zabytków regionu;</i>
Średniowiecze	<i>B.2.1 charakteryzuje grupy językowe w Europie i proces ich powstawania;</i>
	<i>B.2.2 charakteryzuje przekaz ideowy i ikonograficzny katedry gotyckiej; analizuje, na wybranych przykładach, średniowieczne formy przekazu zwane „biblią dla ubogich”;</i>
Nowożytność	<i>C.2.1 charakteryzuje kulturowe i społeczne konsekwencje upowszechnienia druku w epoce nowożytnej;</i>
	<i>C.2.2 opisuje instytucje i media kształtujące opinię publiczną w dobie oświecenia;</i>
XIX w.	<i>D.2.1 charakteryzuje kulturę masową społeczeństwa XIX-wiecznego;</i>
	<i>D.2.2 charakteryzuje nowe formy przekazu informacji w społeczeństwie XIX-wiecznym, ze szczególnym uwzględnieniem prasy i reklamy oraz fotografii;</i>
XX w.	<i>E.2.1 analizuje obieg informacji w społeczeństwie XX-wiecznym; charakteryzuje znaczenie nowych form w komunikacji społecznej, z uwzględnieniem radia, telewizji, filmu i Internetu; analizuje, w jaki sposób dostępne człowiekowi formy przekazu wpływają na treść przekazu;</i>
	<i>E.2.2 analizuje przykłady manipulacji językowych w propagandzie politycznej i reklamie.</i>

B. Etapy realizacji programu

W programie *Poznać przeszłość. Historia i społeczeństwo* przyjęto koncepcję realizowania jednego wątku tematycznego w jednym semestrze. Ze względu na znaczenie merytoryczne i wychowawcze oraz obowiązek uwzględnienia przez nauczyciela treści nauczania ujętych w wątku *Ojczysty Panteon i ojczyste spory* program zakłada jego realizację w pierwszej kolejności. Pozostałe wątki tematyczne zostały uporządkowane zgodnie z oczekiwaniami nauczycieli i dostosowane do oferty podręczników wydawnictwa Nowa Era. Są to:

1. Rządzący i rządzeni
2. Wojna i wojskowość
3. Europa i świat
4. Kobieta, mężczyzna, rodzina
5. Swojskość i obcość
6. Gospodarka
7. Nauka
8. Język, komunikacja, media

Treści kształcenie i planowane osiągnięcia uczniów odnoszące się do tych wątków zostaną uzupełnione wraz z pojawieniem się oferty wydawniczej i dodane aneksami do programu nauczania.

Ułatwieniem w realizacji treści nauczania przypisanych poszczególnym wątkom tematycznym jest ich chronologiczny układ. W ramach każdego z wątków wydzielono 5 epok, dzięki czemu nauczyciel może także zdecydować się na realizację materiału w ujęciu epokowym.

O ilości godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych wątków decyduje nauczyciel. Poniżej przedstawiono proponowany przydział godzin, przy czym należy pamiętać, że oprócz realizacji treści przypisanych do konkretnych jednostek tematycznych część godzin lekcyjnych powinno się przeznaczyć na powtórzenie i utrwalenie wiadomości i umiejętności oraz ich sprawdzenie.

Proponowany przydział godzin

Klasy	Planowany tygodniowy wymiar godzin	Wątek	Liczba godzin do realizacji
Klasa II (LO) lub III (Technikum) – I i II semestr	35 tygodni x 2 godziny = 70	Ojczysty Panteon i ojczyste spory.	26
		II wątek	20

Klasa III (LO) lub IV (Technikum) – I i II semestr	27 tygodni x 2 godziny = 54	III wątek	20
		IV wątek	20
Razem	124	Ilość godzin określonych w podstawie programowej	120

C. Rozkład materiału

Podstawowym kryterium doboru treści nauczania jest ich zgodność z zapisami podstawy programowej przy zachowaniu ciągłości wiedzy i umiejętności zdobytych na wcześniejszych etapach edukacji. Dzięki temu uczniowie mają możliwość rozwoju swoich zdolności i rozbudzenia aktywności poznawczej, kształtowania postaw, wzmocnienia poczucia tożsamości, zrozumienia zjawisk, procesów i mechanizmów wpływających na oblicze świata współczesnego. Różnorodność układu treści zapewnia nauczycielowi swobodną ich realizację oraz dostosowanie do możliwości poznawczych i zainteresowań swoich uczniów, ich dojrzałości emocjonalnej oraz uwarunkowań środowiskowych.

Temat lekcji	Treści	Oczekiwane osiągnięcia Uczeń:	Liczba godzin	Odniesienia do podstawy programowej Uczeń:
Ojczysty Panteon i ojczyste spory				
1. Grecy bohaterowie	1. W starożytnej Grecji 2. Wojna trojańska 3. Wojny z Persami 4. Niezgoda, która rujnuje	– wymienia cechy charakterystyczne antycznej cywilizacji greckiej – przedstawia antyczne wzory bohaterstwa na przykładzie <i>Iliady</i> Homera – charakteryzuje postawy antycznego żołnierza i obrońcy ojczyzny na przykładzie wojen grecko-perskich – omawia skutki wojny peloponeskiej dla świata greckiego – opisuje recepcję bitew pod Maratonem i Termopilami w kulturze	1	A.9.1 <i>charakteryzuje, na wybranych przykładach, antyczne wzory bohaterstwa, żołnierza i obrońcy ojczyzny oraz ich recepcję w polskiej myśli politycznej, tradycji literackiej oraz edukacyjnej późniejszych epok.</i>
2. Polskie Termopile	1. Polski Leonidas 2. Bitwa pod Zadwórzem 3. Bohaterowie spod Wizny i Monte Cassino	– wyjaśnia, kto i dlaczego zyskał miano polskiego Leonidasa – przedstawia motyw Termopil i jego znaczenie w polskiej literaturze – opisuje przebieg i znaczenie bitwy pod Zadwórzem oraz wyjaśnia jej symbolikę – przedstawia bitwy pod Wizną i Monte Cassino jako symboliczne oraz historyczne nawiązania do greckich Termopil – omawia i ocenia znaczenie popularyzowania wiedzy o wydarzeniach historycznych za pomocą współczesnych środków przekazu	1	A.9.1 <i>charakteryzuje, na wybranych przykładach, antyczne wzory bohaterstwa, żołnierza i obrońcy ojczyzny oraz ich recepcję w polskiej myśli politycznej, tradycji literackiej oraz edukacyjnej późniejszych epok.</i>
3. Republika rzymska – państwo obywateli	1. Republika rzymska 2. Rzymski obywatel-patriota 3. Kryzys republiki	– przedstawia cechy charakterystyczne republiki rzymskiej – omawia cechy rzymskiego obywatela-patrioty na przykładzie Juliusza Kwintusa Cyncynata – wyjaśnia zależności między kryzysem republiki rzymskiej a	1	A.9.2 <i>charakteryzuje antyczny wzorzec obywatela oraz jego recepcję w polskiej myśli i</i>

	4. Upadek republiki	upadkiem cnót obywatelskich – analizuje możliwość zastosowania obywatelskich wzorców obowiązujących w starożytnej republice rzymskiej w dzisiejszych czasach		<i>praktyce politycznej późniejszych epok.</i>
4. Polski patriotyzm na przestrzeni wieków	1. Patriotyzm w przeszłości 2. Święta narodowe 3. Patriotyzm dziś	– przedstawia zmiany w rozumieniu pojęcia <i>patriotyzm</i> w Polsce na przestrzeni dziejów – wskazuje wydarzenia, które miały wpływ na rozwój polskiego patriotyzmu – charakteryzuje postawy patriotyczne w Polsce na przestrzeni dziejów – omawia mity związane z polskim patriotyzmem – wymienia polskie święta narodowe – wyjaśnia, czym charakteryzuje się współczesny patriotyzm – podaje przykłady przejawów współczesnego patriotyzmu w Polsce	1	<i>A.9.2 charakteryzuje antyczny wzorzec obywatela oraz jego recepcję w polskiej myśli i praktyce politycznej późniejszych epok.</i>
5. Jak rządili pierwsi Piastowie	1. Dynastia Piastów 2. Pierwszy król Polski 3. Spory o tron i kryzys państwa Piastów 4. Od odbudowy do podziału państwa Piastów	– lokalizuje w czasie panowanie dynastii piastowskiej – wyjaśnia, jakie przesłanki umożliwiły Bolesławowi Chrobremu sięgnięcie po koronę królewską – omawia sytuację wewnętrzną w państwie piastowskim w XI w. i jej wpływ na pozycję władcy – przedstawia cechy charakterystyczne panowania Kazimierza Odnowiciel, Bolesława Śmiałego i Bolesława Krzywoustego – porównuje oraz ocenia koncepcje polityczne Bolesława Chrobrego, Bolesława Śmiałego i Bolesława Krzywoustego	1	<i>B.9.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, koncepcje polityczne władców z dynastii piastowskiej.</i>
6. Ostatni Piastowie na tronie polskim	1. Drogi do zjednoczenia 2. Metropolia na straży jedności 3. Panowanie Kazimierza	– przedstawia cechy charakterystyczne rozbicia dzielnicowego w Polsce piastowskiej – omawia przyczyny i etapy jednoczenia ziem polskich – opisuje i ocenia rolę Kościoła w jednoczeniu państwa	1	<i>B.9.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, koncepcje polityczne władców z dynastii</i>

	Wielkiego 4. Zmiana dynastii w Polsce	polskiego – charakteryzuje i ocenia panowanie Kazimierza Wielkiego – prezentuje okoliczności przejęcia władzy w Polsce przez Andegawenów i Jagiellonów		<i>piastowskiej; B.9.2 charakteryzuje oraz ocenia, na wybranych przykładach, rolę ludzi Kościoła w budowie państwa polskiego.</i>
7. Polska częścią Europy łacińskiej	1. Chrzest Mieszka I 2. Zjazd w Gnieźnie 3. Katolicy patroni Polski 4. Kultura i sztuka chrześcijańska 5. Wartości i obyczajowość chrześcijańska 6. Kronikarze dziejów Polski 7. Laicyzacja i chrześcijaństwo w czasach współczesnych	– omawia i ocenia skutki przyjęcia chrześcijaństwa przez Mieszka I – opisuje postanowienia zjazdu w Gnieźnie i wymienia jego konsekwencje – przedstawia na wybranych przykładach rolę, jaką w średniowiecznym państwie i społeczeństwie odgrywali święci patroni – prezentuje cechy charakterystyczne sztuki i kultury chrześcijańskiej w Polsce – określa, na które obszary kultury chrześcijaństwo wywarło największy wpływ – omawia i ocenia wpływ wartości chrześcijańskich na przemiany w obyczajowości społeczeństwa polskiego – charakteryzuje sztukę i architekturę polskiego średniowiecza – wymienia kronikarzy polskich i przedstawia ich osiągnięcia – tłumaczy, jaką rolę kroniki odgrywały dawniej i współcześnie – charakteryzuje przyczyny i skutki laicyzacji życia publiczno-politycznego – wyjaśnia, co przyczyniło się do mniejszej niż w Europie Zachodniej laicyzacji życia w Polsce	1	<i>B.9.2 charakteryzuje oraz ocenia, na wybranych przykładach, rolę ludzi Kościoła w budowie państwa polskiego.</i>
8. Początki unii polsko-litewskiej	1. Dlaczego zawarto unię polsko-litewską?	– omawia przyczyny, postanowienia i skutki unii polsko-litewskiej w Krewie	1	<i>Wymagania ogólne: I. Chronologia historyczna.</i>

	<p>2. Konflikt z zakonem krzyżackim</p> <p>3. Spór polsko-krzyżacki na arenie międzynarodowej</p>	<p>– przedstawia oraz ocenia panowanie Władysława Jagiełły</p> <p>– opisuje przyczyny i skutki wielkiej wojny z zakonem krzyżackim oraz wojny trzynastoletniej</p> <p>– analizuje znaczenie bitwy pod Grunwaldem dla polskiej tradycji historycznej i świadomości narodowej na przykładzie obrazu Jana Matejki</p> <p>– charakteryzuje dyplomatyczne zabiegi Pawła Włodkowica na soborze w Konstancji</p> <p>– wyjaśnia, na czym polegała postępowość poglądów Pawła Włodkowica</p>		<p><i>II. Analiza i interpretacja historyczna.</i></p>
<p>9. Państwo szlachty polskiej</p>	<p>1. Dlaczego szlachta uzyskała przywileje?</p> <p>2. Parlament szlachecki</p> <p>3. „Szlachcic na zagrodzie równy wojewodzie”</p>	<p>– omawia okoliczności nadawania szlachcie przywilejów oraz wymienia ich skutki</p> <p>– opisuje sposób funkcjonowania demokracji szlacheckiej i jej instytucji</p> <p>– przedstawia cechy charakterystyczne stanu szlacheckiego i skutki jego rozwarstwienia</p> <p>– charakteryzuje ruch egzekucyjny i jego wpływ na postawy przedstawicieli szlachty</p> <p>– omawia i ocenia działalność przywódców ruchu szlacheckiego na przykładzie Jana Zamojskiego oraz Mikołaja Sienickiego</p> <p>– ocenia demokrację szlachecką w Polsce, wykorzystując opinie potomnych i wiedzę własną</p>	<p>1</p>	<p>C.9.1 <i>charakteryzuje, na wybranych przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI–XVIII w.).</i></p>
<p>10. Rzeczpospolita Obojga Narodów</p>	<p>1. Złoty wiek</p> <p>2. Zawarcie unii lubelskiej</p> <p>3. Rzeczpospolita krajem wielu kultur i religii</p> <p>4. Pierwsi królowie</p>	<p>– charakteryzuje panowanie ostatnich Jagiellonów</p> <p>– przedstawia i ocenia przyczyny, postanowienia oraz skutki unii lubelskiej</p> <p>– ocenia postawy Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta wobec wyzwań epoki na przykładzie</p>	<p>1</p>	<p>C.9.1 <i>charakteryzuje, na wybranych przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI–XVIII w.).</i></p>

	elekcyjni	<p>hołdu pruskiego oraz unii lubelskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, na czym polegała wielokulturowość Rzeczypospolitej Obojga Narodów i jakie były jej skutki – omawia i ocenia przejawy tolerancji wyznaniowej w Polsce szlacheckiej – wymienia cechy charakterystyczne architektury i sztuki polskiego renesansu na przykładzie Wawelu – opisuje panowanie pierwszych królów elekcyjnych w Polsce – omawia miejsce hołdu pruskiego i unii lubelskiej w polskiej tradycji historycznej i świadomości narodowej na przykładzie obrazów Jana Matejki 		
11. Wiek wojen	<ol style="list-style-type: none"> 1. O co król spierał się z sejmem? 2. Wojny z sąsiadami 3. Bunty i najazdy 4. Koniec tolerancji religijnej 5. Lew Lechistanu 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia przyczyny, przejawy i skutki konfliktu Zygmunta Wazy z obozem szlacheckim – prezentuje cechy charakterystyczne konfliktów Rzeczypospolitej z sąsiadami w XVII w. – określa uwarunkowania powstania Chmielnickiego i jego skutki – opisuje przyczyny, przebieg i skutki potopu szwedzkiego – wymienia przyczyny i przejawy odchodzenia od tolerancji wyznaniowej w Polsce – charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki konfliktu polskotureckiego w II poł. XVII w. – ocenia wpływ XVII-wiecznych konfliktów na społeczeństwo Rzeczypospolitej – przedstawia i ocenia postawy wielkich wodzów XVII w. wobec wyzwań epoki na przykładzie Stanisława Żółkiewskiego, Stefana Czarnieckiego i Jana III Sobieskiego 	1	<i>C.9.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI–XVIII w.).</i>

<p>12. Konstytucja 3 maja – ratunek czy przyczyna upadku?</p>	<p>1. Czasy saskie 2. Poniatowski i jego przeciwnicy 3. Dokonania Sejmu Wielkiego 4. Drugi rozbiór Polski</p>	<p>– podaje przejawy kryzysu państwowości polskiej w czasach saskich – wymienia cechy sarmatyzmu i oświecenia w Polsce – charakteryzuje panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego – przedstawia przyczyny i skutki zawiązania konfederacji barskiej – lokalizuje w czasie i przestrzeni rozbiory państwa polskiego – analizuje wpływ reformy edukacji w Polsce stanisławowskiej na rozwój postaw obywatelskich i patriotycznych – omawia reformy polityczne i społeczne Sejmu Wielkiego – prezentuje i ocenia postawy szlachty polskiej wobec przemian ustrojowych w kraju na przykładzie <i>Powrotu posła</i> Jana Ursyna Niemcewicza – opisuje przyczyny i skutki zawiązania konfederacji targowickiej – ocenia ruch konfederacki w Polsce stanisławowskiej – przedstawia i ocenia postawy obywateli wobec wyzwań epoki na przykładzie Tadeusza Rejtana – określa miejsce Konstytucji 3 maja w polskiej tradycji historycznej oraz świadomości narodowej na przykładzie obrazu Jana Matejki</p>	<p>1</p>	<p>C.9.1 <i>charakteryzuje, na wybranych przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI–XVIII w.).</i></p>
<p>13. Dlaczego Rzeczpospolita upadła?</p>	<p>1. Sytuacja po drugim rozbiórze 2. Powstanie kościuszkowskie i trzeci rozbiór Polski 3. Przyczyny upadku Polski</p>	<p>– omawia sytuację w Rzeczypospolitej po drugim rozbiórze – opisuje przebieg insurekcji kościuszkowskiej i jej skutki – podaje przyczyny upadku państwowości polskiej w XVIII w. – charakteryzuje i ocenia różne stanowiska w sporze o ocenę przyczyn upadku Rzeczypospolitej – przedstawia i ocenia postawy obywateli wobec wyzwań</p>	<p>1</p>	<p>C.9.1 <i>charakteryzuje, na wybranych przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI–XVIII w.);</i> C.9.2 <i>charakteryzuje spory</i></p>

	4. Historyczne spory o upadek Rzeczypospolitej	epoki na przykładzie Stanisława Augusta Poniatowskiego oraz przywódców i uczestników powstania kościuszkowskiego		<i>o przyczynach upadku I Rzeczypospolitej.</i>
14. Zawiedzione nadzieje	1. Polacy po III rozbiórce 2. Powstanie Legionów Polskich 3. Walka za Francję 4. U boku Napoleona 5. Car królem Polski	– opisuje losy Polaków po trzecim rozbiórce Rzeczypospolitej – przedstawia okoliczności powstania, organizację i losy Legionów Polskich we Włoszech – omawia i ocenia udział Polaków w kampaniach napoleońskich – wyjaśnia, w jakich okolicznościach powstało Księstwo Warszawskie i jak zostało zorganizowane – analizuje okoliczności upadku Księstwa Warszawskiego – wymienia postanowienia kongresu wiedeńskiego w sprawie polskiej – przedstawia organizację polityczną Królestwa Polskiego – charakteryzuje przemiany gospodarczo-społeczne w Królestwie Polskim – omawia i ocenia postawy obywateli wobec wyzwań epoki na przykładzie Jana Henryka Dąbrowskiego, Józefa Poniatowskiego, Ksawerego Druckiego-Lubeckiego i Stanisława Kostki Potockiego	1	<i>D.9.1 charakteryzuje i ocenia polityczne koncepcje nurtu insurekcyjnego oraz nurtu realizmu politycznego.</i>
15. Spiski i powstania	1. Spiski niepodległościowe 2. Powstanie listopadowe i Wielka Emigracja 3. Wiosna Ludów	– podaje przyczyny zawiązywania spisków niepodległościowych na ziemiach polskich – omawia i ocenia postawy przywódców politycznych oraz dowódców wojskowych podczas powstania listopadowego – opisuje stosunek społeczeństwa polskiego do zrywów niepodległościowych – przedstawia wpływ polskich powstań narodowych na sztukę – charakteryzuje Wielką Emigrację oraz jej wpływ na	1	<i>D.9.2 charakteryzuje spory o ocenę dziewiętnastowiecznych powstań narodowych.</i>

		wydarzenia w Galicji i Wielkopolsce w latach 1846 i 1848 – wymienia skutki rabacji galicyjskiej		
16. Bić się czy nie bić?	1. Walka czy lojalność? 2. Powstanie styczniowe 3. Realizm polityczny	– omawia postawę Aleksandra Wielopolskiego – opisuje przebieg powstania styczniowego – wyjaśnia wpływ polskiej rzeczywistości politycznej XVIII i XIX w. na kształtowanie się nurtu realizmu politycznego – charakteryzuje poglądy i ocenia postawy polskich konserwatystów – ocenia nurt polskiego realizmu politycznego – porównuje polskie powstania narodowe pod kątem przyczyn i okoliczności wybuchu oraz sposobu prowadzenia działań militarnych – przedstawia oraz porównuje różne oceny polskich zrywów niepodległościowych w historiografii i publicystyce – formułuje i uzasadnia własną opinię na temat polskich powstań narodowych	1	D.9.1 <i>charakteryzuje i ocenia polityczne koncepcje nurtu insurekcyjnego oraz nurtu realizmu politycznego;</i> D.9.2 <i>charakteryzuje spory o ocenę dziewiętnastowiecznych powstań narodowych.</i>
17. Jak kształtował się współczesny naród polski?	1. Ku współczesnemu narodowi 2. W obronie polskości 3. Kultura narodowa i religia 4. Autonomia galicyjska 5. Praca organiczna	– omawia pojęcie narodu polskiego na przestrzeni wieków – wymienia czynniki, które miały wpływ na kształtowanie się narodu polskiego w XIX w. – opisuje sposoby walki w obronie polskości – prezentuje założenia ideologiczne oraz wskazuje cele i przykłady działalności zwolenników pracy organicznej – ocenia działalność polskich organiczników – omawia rozwój kultury polskiej w drugiej połowie XIX i na początku XX w. – charakteryzuje współczesny naród polski	1	D.9.1 <i>charakteryzuje i ocenia polityczne koncepcje nurtu insurekcyjnego oraz nurtu realizmu politycznego.</i>
18. Przemiany społeczne	1. Nowe grupy społeczne 2. Sprawa chłopska	– wyjaśnia, jakie przemiany cywilizacyjne zaszły na ziemiach polskich pod zaborami w drugiej	1	D.9.1 <i>charakteryzuje i ocenia polityczne koncepcje</i>

w XIX wieku	3. Sprawa robotnicza 4. Ruch narodowy 5. O prawa kobiet	połowie XIX i na początku XX w. – omawia zmiany, jakie zaszły w społeczeństwie polskim w drugiej połowie XIX i na początku XX w. – charakteryzuje założenia ideologiczne i działalność partii politycznych na ziemiach polskich – omawia i ocenia stanowisko ugrupowań politycznych wobec sprawy odzyskania niepodległości przez Polskę – przedstawia główne koncepcje ideologii nacjonalistycznej i jej rozwój na ziemiach polskich – opisuje proces walki o prawa kobiet		<i>nurtu insurekcyjnego oraz nurtu realizmu politycznego.</i>
19. Odzyskanie niepodległości	1. Sprawa polska podczas I wojny światowej 2. Polacy wobec wojny 3. Odzyskanie niepodległości 4. Sprawa polska na konferencji pokojowej	– charakteryzuje poglądy polskich środowisk politycznych na kwestię niepodległości Polski – przedstawia działania zbrojne Polaków w czasie I wojny światowej – opisuje międzynarodowe uwarunkowania sprawy polskiej podczas I wojny światowej i po jej zakończeniu – omawia działalność Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego i Ignacego Paderewskiego na rzecz odbudowy niepodległej Polski – przedstawia pierwsze tygodnie działalności państwa polskiego po odzyskaniu niepodległości – prezentuje decyzje konferencji pokojowej dotyczące odrodzonego państwa polskiego	1	<i>E.9.1 charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń.</i>

20. Kształtowanie się granic	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wygrane powstanie 2. Plebiscyty i powstania śląskie 3. Walki o wschodnią granicę 4. Zajęcie Wileńszczyzny 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia przebieg walk o granice II Rzeczypospolitej – omawia okoliczności przeprowadzania plebiscytów na Warmii, Mazurach, Powiślu i Górnym Śląsku – charakteryzuje spór dotyczący koncepcji państwa polskiego – na wybranych przykładach przedstawia i ocenia wpływ jednostki na losy narodu oraz państwa – ocenia znaczenie Bitwy Warszawskiej – wyjaśnia okoliczności zajęcia przez Polskę Wileńszczyzny 	1	E.9.1 <i>charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń.</i>
21. Parlamentaryzm w II Rzeczypospolitej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Formowanie się władz II Rzeczypospolitej 2. Rządy parlamentarne 3. Zamach majowy 4. Rządy sanacji 5. Spór pomiędzy prawicą i lewicą 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, co wpływało na demokratyczny charakter konstytucji marcowej – opisuje przyczyny i przejawy słabości polskiej demokracji w 20-leciu międzywojennym – omawia genezę, przebieg i skutki zamachu majowego – prezentuje cechy charakterystyczne rządów sanacyjnych – określa, co wpływało na autorytarny charakter konstytucji kwietniowej – ocenia rolę Józefa Piłsudskiego w kształtowaniu oblicza politycznego Polski międzywojennej – przedstawia założenia programowe i działalność głównych partii politycznych w 20-leciu międzywojennym – charakteryzuje spór pomiędzy prawicą i lewicą 	1	E.9.1 <i>charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń.</i>
22. Odrodzona Rzeczpospolita	<ol style="list-style-type: none"> 1. Reformowanie kraju 2. Gospodarka II Rzeczypospolitej 3. Rzeczpospolita wielonarodowa 4. Sport w niepodległej Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia trudności w powojennej odbudowie Polski – omawia działalność rządu Władysława Grabskiego – prezentuje osiągnięcia polskiej gospodarki w okresie międzywojennym – opisuje działalność Eugeniusza Kwiatkowskiego – charakteryzuje strukturę narodową II Rzeczypospolitej – przedstawia dokonania polskich sportowców 	1	E.9.1 <i>charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń.</i>

		– omawia kulturę międzywojennej Polski i charakteryzuje jej główne dziedziny oraz najważniejszych twórców		
23. Polacy podczas II wojny światowej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kampania polska 2. Rząd polski na emigracji 3. Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie 4. Polacy u boku ZSRR 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje działania zbrojne Polaków w czasie wojny obronnej – przedstawia, w jaki sposób doszło do utworzenia rządu polskiego na emigracji oraz omawia jego działalność – podaje okoliczności powstania armii Andersa – charakteryzuje szlak bojowy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie – określa polityczne uwarunkowania powstania 1. Dywizji im. T. Kościuszki w ZSRR – omawia polski czyn zbrojny podczas II wojny światowej – na przykładach przedstawia i ocenia wpływ jednostki na losy narodu oraz państwa 	1	E.9.1 <i>charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń.</i>
24. W okupowanej Polsce	<ol style="list-style-type: none"> 1. Polskie organizacje podziemne 2. Polityka okupantów 3. O przyszłość Polski 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje politykę niemieckich i radzieckich okupantów wobec narodu polskiego – podaje przykłady martyrologii narodu polskiego – charakteryzuje organizację i działalność Armii Krajowej – przedstawia założenia i realizację planu „Burza” – określa uwarunkowania, przebieg i skutki powstania warszawskiego – wyjaśnia kontrowersje wokół oceny powstania warszawskiego – na wybranych przykładach przedstawia i ocenia wpływ jednostki na losy narodu oraz państwa – omawia znaczenie i historię polskich elit 	1	E.9.1 <i>charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń;</i> E.9.2 <i>charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając różnorodne formy oporu, oraz koncepcje współpracy lub przystosowania.</i>

<p>25. Polska Ludowa – niepodległa czy zależna?</p>	<p>1. Wizje powojennej Polski 2. Przejęcie władzy przez komunistów 3. Pod rządami PZPR 4. W walce o prawa i wolność</p>	<p>– porównuje wizje niepodległej Polski w koncepcjach politycznych rządu emigracyjnego i polskiej lewicy – określa wpływ wielkich mocarstw na sprawę polską – wymienia etapy przejmowania pełni władzy w Polsce przez komunistów – omawia proces kształtowania się opozycji wobec nowego reżimu – przedstawia i ocenia działalność powojennego podziemia politycznego i „żołnierzy wyklętych” – wyjaśnia, dlaczego PSL jako opozycja legalna poniosła klęskę – opisuje rolę propagandy w kształtowaniu postaw wobec władzy komunistycznej – ocenia motyw i postawy tych Polaków, którzy zdecydowali się popierać komunistów – charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki wydarzeń poznańskiego Czerwca, polskiego Października 1956 r., Marca 1968 r., Grudnia 1970 r. i Czerwca 1976 r. – na wybranych przykładach przedstawia i ocenia wpływ jednostki na losy narodu oraz państwa</p>	<p>1</p>	<p>E.9.1 <i>charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń;</i> E.9.2 <i>charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając różnorodne formy oporu, oraz koncepcje współpracy lub przystosowania.</i></p>
<p>26. Drogi do wolności</p>	<p>1. Początki opozycji 2. Jak powstała Solidarność? 3. Władza kontra społeczeństwo 4. Stracona dekada? 5. Wybory czerwcowe i</p>	<p>– wymienia najważniejsze organizacje opozycyjne lat 70. i 80. oraz ich działalność – opisuje przyczyny, przebieg oraz skutki polityczne i społeczne wydarzeń Sierpnia 1980 r. – omawia organizację, cele i działalność NSZZ „Solidarność” – charakteryzuje stosunek władz komunistycznych do ruchu związkowego i opozycji</p>	<p>1</p>	<p>E.9.1 <i>charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń;</i></p>

	Okrągły Stół	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia genezę wprowadzenia stanu wojennego, jego cechy charakterystyczne i skutki – opisuje genezę, przebieg i kluczowe decyzje obrad Okrągłego Stołu – podaje przebieg i skutki wyborów czerwcowych w 1989 r. oraz okoliczności powołania rządu Tadeusza Mazowieckiego – na wybranych przykładach przedstawia i ocenia wpływ jednostki na losy narodu oraz państwa 		E.9.2 <i>charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając różnorodne formy oporu, oraz koncepcje współpracy lub przystosowania.</i>
--	--------------	---	--	--

Temat lekcji	Treści	Oczekiwane osiągnięcia Uczeń:	Liczba godzin	Odniesienia do podstawy programowej Uczeń:
Rządzący i rządzeni				
1. Ateńska polis i rzymska civitas	1. Przemiany ustrojowe w starożytnych Atenach 2. Ewolucja ustroju starożytnego Rzymu 3. Pojęcie obywatelstwa w świecie antycznym 4. Prawa i obowiązki obywateli w ateńskiej polis i rzymskiej civitas	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia etapy ewolucji ustroju starożytnych Aten i Rzymu – omawia organizację ateńskiej polis i rzymskiej civitas – opisuje strukturę i kompetencje organów władzy w demokracji ateńskiej – wymienia najważniejsze organy i urzędy republikańskiego Rzymu – definiuje pojęcie obywatelstwa w świecie greckim i rzymskim – charakteryzuje strukturę społeczeństwa starożytnych Aten i jej wpływ na problem obywatelstwa – opisuje strukturę społeczeństwa starożytnego Rzymu i jej wpływ na problem obywatelstwa 	1	A.7.1 <i>wyjaśnia pojęcie obywatel i obywatelstwo w polis ateńskiej i w republikańskim Rzymie.</i>
2. Obywatelstwo w	1. Obywatel w filozofii i	– wyjaśnia, jaką rolę odgrywali obywatele w demokracji	1	A.7.1 <i>wyjaśnia pojęcie</i>

antycznym świecie	<p>prawie – rozważania starożytnych myślicieli nad miejscem i istotą obywatelstwa</p> <p>2. Podobieństwa i różnice pomiędzy obywatelstwem greckim a rzymskim</p> <p>3. <i>Ius soli</i> i <i>Ius sanguinis</i> – obywatelstwo wtórne i pierwotne</p>	<p>ateńskiej i ocenia ich wpływ na życie polityczne <i>polis</i></p> <p>– określa rolę obywateli w republice rzymskiej i ocenia ich wpływ na życie polityczne <i>civitas</i></p> <p>– porównuje i ocenia prawa i obowiązki obywateli w świecie greckim i rzymskim</p> <p>– tłumaczy, na czym polegało <i>Ius soli</i> i <i>Ius sanguinis</i> w świecie antycznym i jaką rolę odgrywa współcześnie</p>		<p><i>obywatel i obywatelstwo w polis ateńskiej i w republikańskim Rzymie.</i></p>
3. Średniowieczne i nowożytne wzorce obywatela	<p>1. Średniowieczne obywatelstwo miejskie</p> <p>2. Społeczność miejska w średniowieczu – rozwarstwienie i uprawnienia</p> <p>3. Średniowieczne obywatelstwo stanowe</p> <p>4. Nowożytna idea obywatelstwa</p> <p>5. Kwestie obywatelstwa w różnych modelach ustrojowych</p>	<p>– omawia uwarunkowania uzyskania praw obywatelskich przez średniowieczne mieszczaństwa</p> <p>– przedstawia prawa i wolności średniowiecznego mieszczaństwa</p> <p>– opisuje rozwarstwienie mieszczaństwa średniowiecznego i wynikające z tego uprawnienia</p> <p>– wyjaśnia, na czym polegało i czym się przejawiało średniowieczne obywatelstwo stanowe</p> <p>– charakteryzuje kwestie obywatelstwa w różnych modelach ustrojowych na przykładzie rozważań N. Machiavellego, T. Smitha, J. Bodina i T. Hobbesa</p>	1	<p>A.7.2 wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia obywatel w późniejszych epokach, z uwzględnieniem Rzeczypospolitej przedrozbiorowej.</p>
4. Obywatelstwo „uniwersalne”	<p>1. Polskie wizje „dobrego” obywatela w piśmiennictwie politycznym I Rzeczypospolitej</p>	<p>– omawia istotę obywatelstwa w Polsce szlacheckiej</p> <p>– przedstawia ewolucję poglądów na temat roli i miejsca obywatela w państwie w publicystyce Polski nowożytnej</p> <p>– opisuje propozycje reform ustrojowych w XVIII-wiecznej Polsce i ich wpływ na prawa, wolności i obowiązki</p>	1	<p>A.7.2 wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia obywatel w późniejszych epokach, z uwzględnieniem Rzeczypospolitej</p>

	<p>2. Prawa człowieka a prawa obywatelskie w ujęciu J. Locke'a</p> <p>3. Obywatelstwo „uniwersalne”</p>	<p>obywatelskie</p> <ul style="list-style-type: none"> – ocenia postawy obywatelskie szlachty polskiej – wyjaśnia różnicę między prawami człowieka a prawami obywatelskimi – tłumaczy, na czym polega obywatelstwo „uniwersalne” – charakteryzuje warunki powstania obywatelstwa nowej jakości 		<p><i>przedrozbiorowej.</i></p>
<p>5. Cesarz, król i papież – zakres władzy i pozycja na przestrzeni wieków</p>	<p>1. Państwo Franków i Państwo Kościelne – centra polityczne wczesnego średniowiecza</p> <p>2. Cesarstwo Ottonów – idea uniwersalizmu cesarskiego</p> <p>3. Papalizm i cesaropapizm – dwie idee władztwa nad średniowieczną Europą</p> <p>4. Rywalizacja między papieżem i cesarstwem – przejawy i skutki</p> <p>5. Ideologia władzy w średniowiecznej Europie</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia okoliczności powstania państwa Franków i Państwa Kościelnego oraz wzajemne relacje między nimi – przedstawia okoliczności odnowienia cesarstwa przez Ottona I – wyjaśnia, na czym polegała idea uniwersalizmu cesarskiego – omawia ideę papalizmu i cesaropapizmu – prezentuje przyczyny, przebieg i skutki sporu między Grzegorzem VII a Henrykiem IV – charakteryzuje rywalizację między cesarstwem a papieżem w XII–XIV w. – określa doktrynalne podstawy władzy w średniowieczu – podaje cechy charakterystyczne ideologii władzy książąt i królów, cesarza oraz papieża 	1	<p><i>B.7.1 charakteryzuje zakres władzy cesarza, papieża i króla oraz ich wzajemne relacje w średniowieczu; opisuje zakres władzy samorządu miejskiego w średniowiecznym mieście.</i></p>
<p>6. Lokacje i ustrój średniowiecznych miast</p>	<p>1. Miasta średniowiecznej Europy</p> <p>2. Lokacje miejskie</p> <p>3. Samorząd miejski</p> <p>4. Cechy i gildie</p> <p>5. Hanzy</p>	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia proces odradzania się miast w średniowiecznej Europie – wyjaśnia, na czym polegała lokacja miasta i jakie niosła korzyści dla jego mieszkańców – omawia organizację i kompetencje samorządu miejskiego – charakteryzuje organizację, zadania i funkcje cechów 	1	<p><i>B.7.1 charakteryzuje zakres władzy cesarza, papieża i króla oraz ich wzajemne relacje w średniowieczu; opisuje zakres władzy samorządu miejskiego w</i></p>

		– wyjaśnia, jaką rolę pełniły gildie i hanzy		<i>średniowiecznym mieście.</i>
7. Feudalizm w średniowiecznej Europie – blaski i cienie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Feudalizm – interpretacja pojęcia 2. Relacje między seniorem a wasalem 3. Drabina feudalna 4. Zależności feudalne wynikające z poddaństwa 5. Immunitety 6. Wpływ feudalizmu na władzę królewską 7. Przemiany gospodarcze w średniowiecznej Europie 	<p>– wyjaśnia okoliczności narodzin feudalizmu w średniowiecznej Europie</p> <p>– charakteryzuje feudalizm jako ustroj prawny</p> <p>– omawia relacje między seniorem i wasalem oraz obowiązki każdego z nich</p> <p>– przedstawia proces kształtowania się drabiny feudalnej w społeczeństwie i wynikające z tego konsekwencje</p> <p>– opisuje feudalizm jako formację społeczno-gospodarczą</p> <p>– wyjaśnia zależności między chłopem a panem feudalnym</p> <p>– tłumaczy, na czym polegały i jaką rolę pełniły immunitety</p> <p>– ocenia feudalne przemiany ustrojowe, społeczne i gospodarcze</p> <p>– charakteryzuje główne kierunki przemian gospodarczych w średniowiecznej Europie</p>	1	<i>B.7.2 analizuje relikty świata feudalnego w późniejszych epokach.</i>
8. Relikty feudalizmu w Europie na przestrzeni wieków	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dualizm w rozwoju gospodarczym Europy i jego konsekwencje 2. Folwark pańszczyźniany w nowożytnej Polsce: <ol style="list-style-type: none"> a. organizacja b. funkcjonowanie c. znaczenie gospodarcze 3. Wpływ refeudalizacji na sytuację społeczną Polski szlacheckiej 4. Proces odchodzenia od feudalizmu i jego skutki 	<p>– wyjaśnia, na czym polegał dualizm w rozwoju gospodarczym Europy</p> <p>– ocenia gospodarcze konsekwencje przemian w gospodarce nowożytnej Europy</p> <p>– omawia genezę folwarku pańszczyźnianego w nowożytnej Polsce</p> <p>– przedstawia sposób organizacji i funkcjonowania folwarku pańszczyźnianego</p> <p>– określa gospodarcze znaczenie folwarków w nowożytnej Polsce</p> <p>– wyjaśnia wpływ procesu refeudalizacji na sytuację społeczną Polski szlacheckiej</p> <p>– charakteryzuje proces odchodzenia od feudalizmu i jego</p>	1	<i>B.7.2 analizuje relikty świata feudalnego w późniejszych epokach.</i>

		skutki		
9. Parlamentaryzm angielski i francuski – geneza, organizacja i funkcjonowanie	<p>1. Proces kształtowania się monarchii stanowych</p> <p>2. Parlamentaryzm angielski – geneza, organizacja i funkcjonowanie</p> <p>3. Parlamentaryzm francuski – geneza, organizacja i funkcjonowanie</p>	<p>– przedstawia proces kształtowania się monarchii stanowych</p> <p>– opisuje genezę parlamentaryzmu angielskiego</p> <p>– charakteryzuje organizację i funkcjonowanie parlamentu angielskiego oraz charakteryzuje jego kompetencje</p> <p>– omawia i ocenia relacje między królem i parlamentem w Anglii</p> <p>– wyjaśnia genezę parlamentaryzmu francuskiego</p> <p>– opisuje organizację i funkcjonowanie Stanów Generalnych oraz charakteryzuje ich kompetencje</p> <p>– omawia i ocenia relacje między królem i parlamentem we Francji</p>	1	<i>C.7.1 analizuje funkcjonowanie staropolskiego parlamentaryzmu na tle porównawczym.</i>
10. Parlamentaryzm europejski a parlamentaryzm staropolski	<p>1. Geneza parlamentaryzmu polskiego</p> <p>2. Przywileje szlacheckie i ich wpływ na kształtowanie się polskiego parlamentaryzmu</p> <p>3. Organizacja, kompetencje i funkcjonowanie sejmu Rzeczypospolitej Obojga Narodów</p> <p>4. Relacje między władzą królewską a sejmem w Rzeczypospolitej Obojga Narodów</p>	<p>– wyjaśnia, z czego wynikała uprzywilejowana pozycja polityczna szlachty polskiej</p> <p>– omawia najważniejsze przywileje szlacheckie i wyjaśnia ich wpływ na proces kształtowania się parlamentaryzmu polskiego</p> <p>– opisuje organizację i funkcjonowanie sejmu walnego oraz charakteryzuje jego kompetencje</p> <p>– charakteryzuje rodzaje sejmików i sejmów w Polsce szlacheckiej</p> <p>– przedstawia i ocenia relacje między królem i parlamentem w Rzeczypospolitej Obojga Narodów</p> <p>– porównuje parlamentaryzm staropolski z parlamentaryzmem angielskim i francuskim</p>	1	<i>C.7.1 analizuje funkcjonowanie staropolskiego parlamentaryzmu na tle porównawczym.</i>

	5. Parlamentaryzm europejski wczoraj i dziś			
11. Król, magnaci i szlachta – wzajemne relacje na przestrzeni XVII–XVIII wieku	1. Szlachta i szlachectwo w Rzeczypospolitej 2. Magnateria i jej rola w życiu państwa polskiego 3. Klientelizm i jego przejawy 4. Relacje między królem a szlachtą w Rzeczypospolitej Obojga Narodów 5. Rzeczypospolita wczoraj i dziś	– wyjaśnia, co decydowało o specyfice stanu szlacheckiego w Polsce – przedstawia rozwarstwienie stanu szlacheckiego – omawia cechy charakterystyczne magnaterii – charakteryzuje przyczyny i przejawy kryzysu demokracji szlacheckiej w XVII w. – opisuje relacje między magnaterią a drobną szlachtą – na wybranych przykładach charakteryzuje i ocenia stosunki między magnaterią a królem	1	<i>C.7.2 analizuje i ocenia zjawisko oligarchizacji życia politycznego i rozwoju klienteli jako nieformalnego systemu władzy w I Rzeczypospolitej.</i>
12. Oligarchia u władzy – rokosze, konfederacje i wojny domowe	1. Oligarchizacja życia politycznego i jej przejawy 2. Rokosze 3. Konfederacje 4. <i>Liberum veto</i> 5. Polityczne skutki anarchizacji życia publicznego	– omawia cechy charakterystyczne oligarchizacji życia politycznego w Polsce szlacheckiej – na wybranych przykładach charakteryzuje rokosz i konfederację jako wyraz szlacheckiego buntu – wyjaśnia, dlaczego rokosz, konfederacja i <i>liberum veto</i> wpływały destrukcyjnie na życie polityczne Rzeczypospolitej szlacheckiej – ocenia zjawisko oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej szlacheckiej	1	<i>C.7.2 analizuje i ocenia zjawisko oligarchizacji życia politycznego i rozwoju klienteli jako nieformalnego systemu władzy w I Rzeczypospolitej.</i>
13. Rewolucje w dziejach Europy i świata	1. Rewolucja – etymologia pojęcia 2. Ideologiczne podłoże rewolucji 3. Rewolucja angielska jako zapowiedź wielkich	– wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>rewolucja</i> – wymienia ideologiczne podłoże rewolucji na przykładzie poglądów T. Hobbesa, J. Locke’a, K. Monteskiusza i J. J. Rousseau – omawia przyczyny, przebieg i skutki rewolucji angielskiej – charakteryzuje i ocenia wpływ jednostki na losy narodu i	1	<i>D.7.1 analizuje, na wybranych przykładach, zjawisko rewolucji społeczno-politycznej i jego ideowe korzenie.</i>

	<p>przemian</p> <p>4. Rewolucja amerykańska jako droga do niepodległości</p> <p>5. Wiosna Ludów jako ruch polityczny, społeczny i narodowy</p> <p>6. XIX i XX-wieczne doktryny rewolucyjne i ich praktyczna realizacja</p>	<p>państwa na przykładzie O. Cromwella</p> <p>– opisuje przyczyny, przebieg i skutki rewolucji amerykańskiej</p> <p>– prezentuje przyczyny, przebieg i skutki Wiosny Ludów</p> <p>– określa wpływ ideologii socjalistycznych na oblicze XIX i XX-wiecznej Europy</p> <p>– przedstawia okoliczności wybuchu, cechy charakterystyczne i skutki rewolucji rosyjskich</p>		
14. Wielka Rewolucja Francuska	<p>1. Francja w przededniu rewolucji</p> <p>2. Etapy w przebiegu Wielkiej Rewolucji Francuskiej</p> <p>3. Rewolucyjne akty prawne i ich wpływ na sytuację społeczno-polityczną Francji</p> <p>4. Wielka Rewolucja Francuska jako punkt zwrotny w dziejach Europy i świata</p>	<p>– charakteryzuje przyczyny narastania nastrojów rewolucyjnych we Francji</p> <p>– wskazuje etapy w przebiegu Wielkiej Rewolucji Francuskiej i omawia ich cechy charakterystyczne</p> <p>– omawia najważniejsze akty prawne przyjęte przez władze rewolucyjne</p> <p>– wyjaśnia wpływ rewolucyjnych aktów prawnych na przemiany społeczno-polityczne we Francji</p> <p>– przedstawia skutki Wielkiej Rewolucji Francuskiej</p> <p>– ocenia Wielką Rewolucję Francuską jako punkt zwrotny w dziejach Europy i świata</p>	1	D.7.1 <i>analizuje, na wybranych przykładach, zjawisko rewolucji społeczno-politycznej i jego ideowe korzenie.</i>
15. Anarchizm i jego ideolodzy	<p>1. Anarchizm – założenia ideologiczne</p> <p>2. Nurty anarchizmu i ich cechy charakterystyczne: – anarchoindywidualizm,</p>	<p>– omawia założenia ideologiczne anarchizmu</p> <p>– charakteryzuje poglądy i metody działania przywódców i zwolenników anarchoindywidualizmu, anarchokolektywizmu, anarchokomunizmu i anarchosyndykalizmu</p> <p>– ocenia metody działalności anarchistów</p>	1	D.7.2 <i>analizuje, na wybranych przykładach, ruch anarchistyczny.</i>

	<ul style="list-style-type: none"> – anarchokolektywizm, – anarchokomunizm, – anarchosyndykalizm. <p>3. Metody działalności anarchistów</p> <p>4. Anarchizm na ziemiach polskich</p> <p>5. Ruchy anarchistyczne w XX w.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia ruch anarchistyczny na ziemiach polskich, – wymienia przykłady realizacji idei anarchistycznych w XX-wiecznej Europie 		
16. Komuna Paryska – nieudana próba realizacji idei anarchizmu czy ruch proletariacki?	<p>1. III Republika Francuska.</p> <p>2. Komuna Paryska</p> <p>3. Reformy społeczne komunistów</p> <p>4. Polacy w Komunie Paryskiej</p>	<ul style="list-style-type: none"> – omawia wpływ wojny francusko-pruskiej na przemiany ustrojowe we Francji i wybuch powstania w Paryżu – charakteryzuje reformy wprowadzone przez Komunę Paryską – przedstawia następstwa Komuny Paryskiej – opisuje udział Polaków w Komunie Paryskiej – ocenia Komunę Paryską jako próbę realizacji idei anarchizmu 	1	<i>D.7.2 analizuje, na wybranych przykładach, ruch anarchistyczny.</i>
17. Władza, społeczeństwo i gospodarka w PRL do (1980 roku)	<p>1. PRL – okoliczności powstania</p> <p>2. Wszechwładza komunistów</p> <p>3. Gospodarka planowa</p> <p>4. Nowe państwo – nowe społeczeństwo</p>	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia uwarunkowania przejęcia władzy przez komunistów w Polsce – omawia cechy charakterystyczne ustroju PRL – charakteryzuje przemiany polityczne w Polsce w latach 1956–1980 – przedstawia proces odbudowy gospodarczej Polski powojennej – wymienia cechy charakterystyczne i skutki gospodarki planowej w okresie PRL – opisuje przemiany społeczne w PRL 	1	<i>E.7.1 analizuje, na wybranych przykładach, działalność opozycji politycznej w PRL.</i>
18. Opozycja polityczna PRL	<p>1. Protesty i wystąpienia przeciwko władzy ludowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> – omawia przyczyny, przebieg oraz skutki polityczne i społeczne protestów i wystąpień Polaków przeciwko władzy 	1	<i>E.7.1 analizuje, na wybranych przykładach,</i>

	<p>– przyczyny, przebieg i skutki</p> <p>2. Radio Wolna Europa</p> <p>3. Publicystyka opozycyjna w PRL</p> <p>4. Polskie organizacje opozycyjne i ich działalność</p> <p>5. NSZZ Solidarność i jej znaczenie.</p> <p>6. Koniec PRL i „transformacja ustrojowa”</p>	<p>ludowej</p> <p>– wyjaśnia, jaką rolę odgrywały środki masowego przekazu w kształtowaniu postaw opozycyjnych społeczeństwa polskiego</p> <p>– na wybranych przykładach charakteryzuje działalność organizacji opozycyjnych w PRL</p> <p>– charakteryzuje i ocenia opozycyjną działalność NSZZ Solidarność</p> <p>– wymienia skutki polityczne i społeczne wprowadzenia stanu wojennego w Polsce</p> <p>– wyjaśnia, jaką rolę w przemianach politycznych odegrały obrady „okrągłego stołu”</p>		<p><i>działalność opozycji politycznej w PRL.</i></p>
<p>19. Utopia – mit o idealnym państwie i społeczeństwie</p>	<p>1. Utopia – mit o idealnym państwie i społeczeństwie</p> <p>2. Wizja państwa i społeczeństwa w poglądach T. Morusa, T. Campanelli i F. Bacona</p>	<p>– wyjaśnia pojęcie <i>utopia</i></p> <p>– przedstawia cechy charakterystyczne teorii utopijnych</p> <p>– omawia i porównuje przykłady utopijnych wizji państwa i społeczeństwa w poglądach T. Morusa, T. Campanelli i F. Bacona</p> <p>– ocenia teorie utopijne i możliwość ich realizacji</p>	1	<p>E.7.2 <i>objaśnia pojęcie antyutopii, odwołując się do prac Orwella i Huxleya.</i></p>
<p>20. Antyutopie jako parabola totalitaryzmu</p>	<p>1. Antyutopia i jej cechy charakterystyczne</p> <p>2. Antyutopia jako parabola totalitaryzmu</p> <p>3. Eugenika jako przykład wcielania antyutopii w życie</p>	<p>– wyjaśnia pojęcie <i>antyutopia</i></p> <p>– porównuje cechy charakterystyczne utopii i antyutopii</p> <p>– omawia, porównuje i ocenia przykłady antyutopijnych wizji państwa i społeczeństwa w poglądach G. Orwella i A. Huxleya</p> <p>– wyjaśnia, na czym polega eugenika i jakie miejsce zajmowała w utopiach i antyutopiach</p> <p>– podaje przykłady zastosowania eugeniki w praktyce i ocenia je</p>	1	<p>E.7.2 <i>objaśnia pojęcie antyutopii, odwołując się do prac Orwella i Huxleya.</i></p>

Temat lekcji	Treści	Oczekiwane osiągnięcia Uczeń:	Liczba godzin	Odniesienia do podstawy programowej Uczeń:
Wojna i wojskowość				
1. Potęga Macedonii	1. Rywalizacja grecko-perska 2. Ateny i Sparta w walce o hegemonię nad światem greckim 3. Narodziny potęgi Macedonii	– wyjaśnia, jakie były przyczyny rywalizacji grecko-perskiej – omawia przebieg rywalizacji grecko-perskiej – określa, na czym polegało znaczenie polityczne i strategiczne bitew pod Maratonem, Termopilami i Salaminą – porównuje organizację armii greckiej i perskiej – opisuje rywalizację o hegemonię w świecie greckim po wojnach z Persją – tłumaczy, w jakich okolicznościach Macedonia sięgnęła po hegemonię i co legło u jej podstaw	1	<i>Wymagania ogólne: I. Chronologia historyczna. II. Analiza i interpretacja historyczna.</i>
2. Podboje Aleksandra Wielkiego	1. Na podbój Persji 2. Strategia Aleksandra 3. Rozpad imperium Aleksandra i wojny diadochów	– przedstawia i opisuje etapy podbojów Aleksandra Wielkiego – charakteryzuje strategię wojskową Aleksandra Wielkiego – ocenia geniusz wojskowy Aleksandra Wielkiego – omawia okoliczności i skutki rozpadu imperium macedońskiego	1	<i>A.8.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, strategię Aleksandra Wielkiego i Juliusza Cezara.</i>
3. Wojny punickie i początek ekspansji Rzymu poza Italię	1. Podbój Italii 2. I wojna punicka 3. II wojna punicka 4. III wojna punicka	– przedstawia przyczyny rywalizacji rzymsko-kartagińskiej – opisuje przebieg wojen punickich i ich skutki – wyjaśnia, na czym polegało strategiczne i polityczne znaczenie bitew pod Kannami i Zamą – charakteryzuje rzymską strategię wojskową zastosowaną podczas wojen punickich	1	<i>A.8.2 charakteryzuje organizację i technikę wojenną armii rzymskiej.</i>
4. Rzymska ekspansja	1. Kampanie Juliusza Cezara 2. Rzymska strategia walki	– omawia przebieg kampanii wojennych Juliusza Cezara – charakteryzuje dokonania wojskowe Juliusza Cezara – wyjaśnia, na czym polegał <i>Pax Romana</i> – przedstawia i ocenia rolę armii rzymskiej jako narzędzia	1	<i>A.8.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, strategię Aleksandra Wielkiego i Juliusza Cezara;</i>

	3. <i>Pax Romana</i> 4. Armia rzymska jako narzędzie ekspansji Imperium Rzymskiego	ekspansji Imperium Rzymskiego		A.8.2 <i>charakteryzuje organizację i technikę wojenną armii rzymskiej.</i>
5. Od drużyny książęcej do rycerstwa	1. Drużyna książęca – rola w państwie 2. Drużyna książęca – uzbrojenie 3. Od woja do rycerza	– wyjaśnia, jaką funkcje militarną i polityczną pełniła drużyna na przykładzie Polski piastowskiej – opisuje cechy charakterystyczne uzbrojenia drużyny – omawia okoliczności zaniku drużyny i pojawienia się rycerstwa – przedstawia obowiązki militarne stanów społecznych wobec monarchii piastowskiej	1	B.8.1 <i>charakteryzuje etos rycerski.</i>
6. Etos rycerski	1. Etos rycerski – ideał i rzeczywistość 2. Wojna stuletnia – kres średniowiecznego rycerstwa? 3. Upadek znaczenia rycerstwa w Polsce i Europie	– wymienia i opisuje cechy charakterystyczne etosu rycerskiego – omawia ideał rycerza w średniowiecznej literaturze i sztuce – porównuje ideał rycerza ze średniowieczną rzeczywistością – ocenia wpływ etosu rycerskiego na obyczajowość szlachty polskiej – przedstawia okoliczności upadku znaczenia rycerstwa w średniowiecznej Europie i Polsce	1	B.8.1 <i>charakteryzuje etos rycerski.</i>
7. Wojny pierwszych Piastów – „wojny niesprawiedliwe”?	1. Średniowieczne pojęcie wojny sprawiedliwej 2. Wojny Mieszka I 3. Konflikty Bolesława Chrobrego 4. Polska i jej sąsiedzi w I poł. XI w.	– omawia średniowieczną koncepcję wojny sprawiedliwej – przedstawia konflikty Mieszka I z sąsiadami – opisuje spór między cesarstwem a państwem Polan za panowania Bolesława Chrobrego – przedstawia skutki ekspansywnej polityki Mieszka II	1	B.8.2 <i>wyjaśnia, na wybranych przykładach, koncepcję wojny sprawiedliwej i niesprawiedliwej w średniowieczu.</i>
8. „Wojny sprawiedliwe”	1. Pod znakiem krzyża do Ziemi Świętej	– wyjaśnia ideologiczne i polityczne przyczyny wypraw krzyżowych	1	B.8.2 <i>wyjaśnia, na wybranych przykładach,</i>

	<p>2. Wyprawy krzyżowe – przebieg i skutki</p> <p>3. Zmagania polsko-krzyżackie.</p> <p>4. Wielka Wojna z zakonem krzyżackim</p> <p>5. Wojna trzynastoletnia</p>	<p>– omawia przebieg i skutki wypraw krzyżowych</p> <p>– opisuje przebieg oraz konsekwencje zmagania polsko krzyżackich w XIV–XVI w.</p> <p>– wyjaśnia, które z konfliktów można uznać za wojny sprawiedliwe i niesprawiedliwe</p>		<p><i>koncepcję wojny sprawiedliwej i niesprawiedliwej w średniowieczu.</i></p>
<p>9. Wojny religijne na terenie Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego oraz Związku Szwajcarskiego</p>	<p>1. Wojny husyckie</p> <p>2. Wojna chłopska w Niemczech</p> <p>3. Wojna szmalkaldzka i pokój w Augsburgu.</p> <p>4. Wojny religijne w Związku Szwajcarskim</p>	<p>– wymienia przyczyny i konsekwencje wojen husyckich</p> <p>– opisuje przyczyny, przebieg i skutki wojny chłopskiej w Niemczech</p> <p>– wyjaśnia znaczenie Związku Szmalkaldzkiego i jego działalności w Rzeszy</p> <p>– wyjaśnia znaczenie pokoju w Augsburgu</p> <p>– omawia i ocenia skutki reformacji dla Rzeszy Niemieckiej</p> <p>– opisuje przyczyny i przebieg wojen religijnych w Związku Szwajcarskim</p>	1	<p><i>C.8.1 analizuje przyczyny i następstwa wojen religijnych w nowożytnej Europie.</i></p>
<p>10. Konflikty o podłożu religijnym we Francji, Niderlandach oraz Anglii</p>	<p>1. Wojny religijne we Francji</p> <p>2. Noc św. Bartłomieja</p> <p>3. „Wojna trzech Henryków”</p> <p>4. Rewolucja w Niderlandach</p> <p>5. Konflikty wyznaniowe w Anglii</p> <p>6. Skutki wojen religijnych i przyczyny późniejszych</p>	<p>– opisuje przyczyny i przebieg wojen religijnych we Francji</p> <p>– wyjaśnia znaczenie Edyktu nantejskiego</p> <p>– omawia i ocenia skutki reformacji dla Francji</p> <p>– charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki rewolucji w Niderlandach</p> <p>– prezentuje konflikty wyznaniowe w XVI-wiecznej Anglii</p> <p>– uzasadnia związek między wojnami religijnymi a walką o hegemonię polityczną w Europie</p> <p>– przedstawia i ocenia polityczne następstwa religijnego podziału Europy</p>	1	<p><i>C.8.1 analizuje przyczyny i następstwa wojen religijnych w nowożytnej Europie.</i></p>

	nowożytnych konfliktów w Europie			
11. Wielcy wodzowie i ich wielkie bitwy	<p>1. Jan Karol Chodkiewicz – postać wodza</p> <p>2. Bitwa pod Kircholmem – 1605 r.</p> <p>3. Bitwa pod Chocimiem – 1620 r.</p> <p>4. Stanisław Żółkiewski – postać wodza</p> <p>5. Bitwa pod Kłuszynem – 1610 r.</p> <p>6. Bitwa pod Cecorą – 1621 r.</p>	<p>– charakteryzuje międzynarodowe położenie Rzeczypospolitej XVII w.</p> <p>– omawia przyczyny, przebieg i skutki wojen Rzeczypospolitej z sąsiadami w XVII w.</p> <p>– wskazuje na mapie miejsca najważniejszych bitew</p> <p>– przedstawia sylwetki wielkich wodzów na przykładzie Jana Karola Chodkiewicza i Stanisława Żółkiewskiego</p> <p>– opisuje strategię wielkich wodzów na przykładzie bitew pod Kircholmem, Chocimiem, Kłuszynem i Cecorą</p> <p>– ocenia rolę jednostki w historii na przykładzie sylwetek wielkich wodzów</p>	1	<i>C.8.2 charakteryzuje wybrane sylwetki wodzów i ich strategię z okresu Rzeczypospolitej przedrozbiorowej.</i>
12. Lew Lechistanu	<p>1. Jan III Sobieski – hetman i król</p> <p>2. Bitwa pod Chocimiem – 1672 r.</p> <p>3. Wiktoria wiedeńska</p> <p>4. Geniusz wojskowy Jana III Sobieskiego</p>	<p>– charakteryzuje międzynarodowe położenie Rzeczypospolitej XVII w.</p> <p>– omawia przyczyny, przebieg i skutki wojen Rzeczypospolitej z Turcją w drugiej połowie XVII w.</p> <p>– przedstawia sylwetkę Jana III Sobieskiego jako hetmana i króla</p> <p>– wskazuje na mapie miejsca najważniejszych bitew stoczonych przez Jana III Sobieskiego</p> <p>– prezentuje strategię Jana III Sobieskiego na przykładzie bitew Chocimiem i Wiedniem</p> <p>– ocenia rolę jednostki w historii na przykładzie sylwetki Jana III Sobieskiego</p>	1	<i>C.8.2 charakteryzuje wybrane sylwetki wodzów i ich strategię z okresu Rzeczypospolitej przedrozbiorowej.</i>
13. Napoleońskie podboje	<p>1. Włoska kampania Napoleona</p> <p>2. Wyprawa do Egiptu</p>	<p>– omawia początki kariery wojskowej Napoleona</p> <p>– wskazuje na mapie zasięg podbojów napoleońskich oraz miejsca kluczowych bitew kampanii napoleońskich</p>	1	<i>D.8.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, strategię Napoleona I;</i>

	<p>3. Podboje napoleońskie w okresie konsulatu</p> <p>4. Bitwa pod Austerlitz</p>	<p>– charakteryzuje terytorialne i polityczne skutki podbojów napoleońskich</p>		<p><i>analizuje czarną i białą legendę napoleońską; wyjaśnia różnice w ocenie Napoleona I w Polsce i w innych państwach europejskich.</i></p>
<p>14. Hegemonia Francji w Europie i wojna 1812 r.</p>	<p>1. Hegemonia Francji w Europie</p> <p>2. Wojna 1812 r. – klęska napoleońskiej wizji Europy</p> <p>3. „Sto dni” Napoleona</p> <p>4. Czarna i biała legenda Napoleona</p>	<p>– wskazuje na mapie zasięg podbojów napoleońskich oraz miejsca kluczowych bitew kampanii napoleońskich</p> <p>– omawia terytorialne i polityczne skutki podbojów napoleońskich</p> <p>– opisuje przebieg i konsekwencje wyprawy Napoleona do Rosji</p> <p>– ocenia politykę Napoleona wobec narodów europejskich, a w szczególności Polaków</p> <p>– konfrontuje politykę Napoleona Bonaparte z jego czarną i białą legendą</p>	1	<p>D.8.1 <i>charakteryzuje, na wybranych przykładach, strategię Napoleona I; analizuje czarną i białą legendę napoleońską; wyjaśnia różnice w ocenie Napoleona I w Polsce i w innych państwach europejskich.</i></p>
<p>15. Od Kongresu Wiedeńskiego do Pax Britannica</p>	<p>1. <i>Kongres wiedeński jako wizja nowego ładu europejskiego</i></p> <p>2. <i>Mapa powiedeńskiej Europy</i></p> <p>3. <i>Równowaga sił – mit czy rzeczywistość?</i></p> <p>4. Pax Britannica</p>	<p>– wyjaśnia, czym charakteryzował się XIX-wieczny ład międzynarodowy</p> <p>– omawia postanowienia polityczne i terytorialne kongresu wiedeńskiego</p> <p>– charakteryzuje koncepcję światowej dominacji w ujęciu <i>Pax Britannica</i></p> <p>– wymienia przyczyny kryzysu Imperium Brytyjskiego</p>	1	<p>D.8.2 <i>charakteryzuje i porównuje trzy koncepcje stworzenia ładu światowego: Pax Romana, Pax Britanica i Pax Americana.</i></p>
<p>16. ONZ i Pax Americana</p>	<p>1. USA – nowa potęga polityczna</p> <p>2. <i>Pax Americana</i></p> <p>3. Od Ligi Narodów do ONZ</p>	<p>– omawia przyczyny wzrostu politycznego znaczenia USA</p> <p>– charakteryzuje koncepcję światowej dominacji w ujęciu <i>Pax Americana</i></p> <p>– wyjaśnia, jaką rolę odegrały Liga Narodów i ONZ w kształtowaniu XX-wiecznego ładu międzynarodowego</p>	1	<p>D.8.2 <i>charakteryzuje i porównuje trzy koncepcje stworzenia ładu światowego: Pax Romana, Pax Britanica i Pax</i></p>

	4. Różnice i podobieństwa w wizjach ładu światowego	– wymienia podobieństwa i różnice w wizjach ładu światowego oraz ocenia je		<i>Americana.</i>
17. Wielkie wojny XX wieku	1. Konflikt zbrojny w prawie i stosunkach międzynarodowych 2. I wojna światowa 3. II wojna światowa 4. Konwencje haskie i genewskie	– wyjaśnia wpływ konfliktów XX w. na kształtowanie się prawa międzynarodowego o wojnie – charakteryzuje przebieg i skutki I i II wojny światowej – przedstawia ważniejsze konwencje międzynarodowe dotyczące prowadzenia działań wojennych oraz stosunku do jeńców i ludności cywilnej w czasie wojny – omawia przykłady respektowania i łamania konwencji międzynarodowych w czasie trwania I i II wojny światowej	1	<i>E.8.1 analizuje wybrane przepisy prawa międzynarodowego o wojnie.</i>
18. Wojna w prawie międzynarodowym	1. Geneza międzynarodowego prawa humanitarnego 2. Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy 3. Prawo konfliktów zbrojnych w praktyce	– wyjaśnia wpływ konfliktów XIX i XX w. na kształtowanie się międzynarodowego prawa humanitarnego – określa normy obowiązujące w prawie konfliktów zbrojnych – omawia okoliczności, w jakich narodził się Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża – charakteryzuje cele i przykłady działalności organizacji skupionych w Międzynarodowym Ruchu Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy – podaje przykłady i ocenia respektowanie prawa konfliktów zbrojnych we współczesnym świecie	1	<i>E.8.1 analizuje wybrane przepisy prawa międzynarodowego o wojnie.</i>
19. Katastroficzne wizje świata	1. Zimna wojna i jej przejawy 2. Broń jądrowa jako wizja globalnej zagłady 3. Wizje globalnej zagłady w filmie i	– charakteryzuje przejawy zimnej wojny ze szczególnym uwzględnieniem konfliktów zbrojnych – omawia historię broni jądrowej i plany jej zastosowania – wyjaśnia znaczenie posiadania broni jądrowej przez rywalizujące ze sobą mocarstwa – wymienia przykłady kontrolowania broni jądrowej przez	1	<i>E.8.2 charakteryzuje ruch pacyfistyczny; charakteryzuje wizję globalnej zagłady obecną w literaturze i filmach science-fiction.</i>

	literaturze	społeczność międzynarodową – opisuje wizję globalnej zagłady na wybranych przykładach z filmu i literatury		
20. Pacyfizm – dawniej i dziś	1. Chrześcijańskie źródła pacyfizmu 2. Od Bertranda Russella do Johna Lennona 3. Pacyfizm we współczesnym świecie	– wyjaśnia wpływ chrześcijaństwa na kształtowanie się haseł pacyfistycznych – przedstawia poglądy zwolenników pacyfizmu na przykładzie Bertranda Russella, Mahatmy Gandhiego, Martina Luthera Kinga i Johna Lennona – omawia cele i zasady funkcjonowania ruchu pacyfistycznego we współczesnym świecie	1	E.8.2 <i>charakteryzuje ruch pacyfistyczny; charakteryzuje wizję globalnej zagłady obecną w literaturze i filmach science-fiction.</i>

Temat lekcji	Treści	Oczekiwane osiągnięcia Uczeń:	Liczba godzin	Odniesienia do podstawy programowej Uczeń:
Europa i świat				
1. Europa – greckie początki	1. Początki Europy 2. Morze Śródziemne – pomostem cywilizacyjnym 3. „Grecki cud” 4. Czy Aleksander Macedoński mógłby być patronem zjednoczonej Europy?	– omawia okoliczności narodzin Europy jako kręgu cywilizacyjnego – wyjaśnia znaczenie Morza Śródziemnego jako łącznika pomiędzy cywilizacjami – przedstawia etapy kształtowania się cywilizacji śródziemnomorskich i ich cechy charakterystyczne – opisuje tworzenie się cywilizacji greckiej i jej cechy charakterystyczne – tłumaczy znaczenie wielkiej kolonizacji greckiej w procesie	1	A.1.2 <i>charakteryzuje basen Morza Śródziemnego jako obszar intensywnego przenikania się kultur w starożytności.</i>

		<p>przenikania się kultur śródziemnomorskich</p> <ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje i ocenia imperialne idee Aleksandra Macedońskiego 		
2. Dziedzictwo Greków	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mitologia grecka 2. Alfabet 3. Pieniądz 4. Sztuka i architektura 5. Demokracja 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje religię i literaturę grecką – omawia wpływ języka greckiego na kształtowanie się języków europejskich i zapożyczenia językowe – przedstawia wkład Greków w upowszechnienie pieniądza – omawia grecki kanon piękna i jego wpływ na sztukę i architekturę europejską – opisuje wkład Greków w rozwój demokracji – ocenia wpływ osiągnięć starożytnych Greków na narodziny i rozwój europejskiej tożsamości i cywilizacji 	1	A.1.2 <i>charakteryzuje basen Morza Śródziemnego jako obszar intensywnego przenikania się kultur w starożytności.</i>
3. Europa – wewnątrz limesu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Początki Rzymu 2. Armia rzymska – skutecznym narzędziem podbojów 3. Podboje rzymskie 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia początki cywilizacji rzymskiej – wyjaśnia wpływ kultury etruskiej na cywilizację rzymską – charakteryzuje organizację armii rzymskiej – opisuje politykę Rzymu wobec podbitych ludów – przedstawia organizację Imperium Rzymskiego 	1	A.1.1 <i>opisuje zasięg i konsekwencje ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie romanizacji, odwołując się do wybranych przykładów.</i>
4. Osiągnięcia cywilizacji rzymskiej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Romanizacja świata śródziemnomorskiego 2. <i>Pax Romana</i> 3. Prawo rzymskie 4. Urbanizacja 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje proces romanizacji i wskazuje jego przykłady – wyjaśnia, na czym polegał <i>Pax Romana</i> i co było jego podstawą – omawia cechy charakterystyczne rzymskiego prawodawstwa – przedstawia układ urbanistyczny rzymskiego miasta – ocenia wpływ cywilizacji rzymskiej na dziedzictwo Europy 	1	A.1.1 <i>opisuje zasięg i konsekwencje ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie romanizacji, odwołując się do wybranych przykładów.</i>
5. Narodziny islamu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Narodziny islamu 2. Ekspansja islamu 3. Państwo i społeczeństwo w islamie 3. Kultura, nauka i 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje działalność Mahometa i okoliczności narodzin islamu – przedstawia cechy charakterystyczne islamu – omawia zasięg podbojów arabskich – określa wpływ islamu na organizację państwa i społeczeństwa – opisuje osiągnięcia cywilizacji islamskiej 	1	B.1.1 <i>charakteryzuje wpływ cywilizacyjnego kręgu islamskiego na Europę w średniowieczu, w dziedzinie polityki, sztuki, filozofii.</i>

	sztuka islamu	– podaje przykłady i ocenia wzajemne kontakty świata islamu z Europą w średniowieczu		
6. Między światem islamu i Europą chrześcijańską	1. Rywalizacja czy współistnienie? 2. Kalifat Kordoby 3. Rekonkwista 4. Święta Inkwizycja	– wyjaśnia przyczyny sukcesów ekspansji arabskiej w Europie – przedstawia i ocenia stosunek Arabów do chrześcijan i Żydów – omawia okoliczności powstania kalifatu Kordoby – wymienia przykłady zgodnego i wrogiego współżycia chrześcijan, muzułmanów i Żydów na Półwyspie Iberyjskim – opisuje przyczyny, przebieg i skutki rekonkwisty – omawia i ocenia działalność Świętej Inkwizycji na Półwyspie Iberyjskim – przedstawia i ocenia stosunek chrześcijan do muzułmanów i Żydów w czasie rekonkwisty	1	B.1.2 <i>charakteryzuje przykłady zgodnego i wrogiego współżycia chrześcijan, Żydów i muzułmanów w wybranym regionie średniowiecznej Europy.</i>
7. Bizancjum	1. Bizancjum – organizacja i wpływ 2. Bizantyjskie dziedzictwo Europy 3. Misje chrystianizacyjne	– wyjaśnia, co leżało u podstaw politycznego i cywilizacyjnego znaczenia cesarstwa bizantyjskiego w średniowieczu – omawia organizację cesarstwa bizantyjskiego – przedstawia zasięg wpływów politycznych i religijnych Bizancjum – charakteryzuje osiągnięcia cywilizacji bizantyjskiej – ocenia wpływ cywilizacji bizantyjskiej na dziedzictwo Europy	1	B.1.2 <i>charakteryzuje przykłady zgodnego i wrogiego współżycia chrześcijan, Żydów i muzułmanów w wybranym regionie średniowiecznej Europy.</i>
8. Europa – christianitas	1. Kształtowanie się etnicznego oblicza Europy 2. Żydzi w średniowieczu 3. Żydzi na ziemiach polskich 4. Różnorodność etniczna dziedzictwem	– omawia proces kształtowania się narodów Europy – lokalizuje w czasie i przestrzeni formowanie się etnicznej mapy Europy – wyjaśnia, jakie były przyczyny i cechy charakterystyczne diaspory żydowskiej – opisuje przykłady zgodnego i wrogiego współżycia chrześcijan i Żydów w średniowieczu – charakteryzuje położenie ludności żydowskiej na ziemiach polskich	1	B.1.2 <i>charakteryzuje przykłady zgodnego i wrogiego współżycia chrześcijan, Żydów i muzułmanów w wybranym regionie średniowiecznej Europy.</i>

	Europy	– przedstawia wpływ cywilizacji żydowskiej na kulturowe dziedzictwo Europy		
9. Od czarnej śmierci do konkwisty	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kryzys późnego średniowiecza 2. Technika w służbie odkryć geograficznych 3. Dlaczego nie Chińczycy? 4. Średniowieczne wyprawy odkrywcze 5. Przyczyny wielkich odkryć geograficznych 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia wpływ czarnej śmierci na zmiany świadomości późnośredniowiecznych Europejczyków – omawia techniczne uwarunkowania, które umożliwiły Europejczykom zamorską ekspansję – wyjaśnia, dlaczego Chińczycy porzucili plany odkrywania nowych lądów – przedstawia średniowieczne wyprawy odkrywcze Europejczyków – wymienia przyczyny podejmowania wypraw odkrywczych przez Europejczyków w epoce nowożytnej 	1	<p><i>C.1.1 wyjaśnia przyczyny, które spowodowały i umożliwiły ekspansję zamorską Europy u schyłku średniowiecza i w epoce nowożytnej.</i></p> <p><i>C.1.2 charakteryzuje postaci wybranych wielkich podróżników późnego średniowiecza i nowożytności.</i></p>
10. Portugalczycy byli pierwsi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Portugalskie wyprawy odkrywcze 2. Hiszpańskie wyprawy odkrywcze 3. <i>Terra australis</i> 4. Konkwistadorzy 5. Europejskie wizje Ameryki 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje zasięg wypraw portugalskich i hiszpańskich – przedstawia przyczyny zainteresowania innych państw europejskich ekspansją zamorską – omawia i ocenia działalność konkwistadorów hiszpańskich – przedstawia europejskie wizje Ameryki, konfrontuje je z rzeczywistością i ocenia 	1	<p><i>C.1.1 wyjaśnia przyczyny, które spowodowały i umożliwiły ekspansję zamorską Europy u schyłku średniowiecza i w epoce nowożytnej;</i></p> <p><i>C.1.2 charakteryzuje postaci wybranych wielkich podróżników późnego średniowiecza i nowożytności.</i></p>
11. Europa – przyspieszenie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Imperia kolonialne i wojny kolonialne 2. Rewolucja cen 3. Granica Łaby 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia i porównuje organizację portugalskiego i hiszpańskiego imperium kolonialnego – wyjaśnia przyczyny rywalizacji państw o kolonie – omawia zjawisko rewolucji cen i jej wpływ na gospodarczy 	1	<p><i>Wymagania ogólne:</i></p> <p><i>I. Chronologia historyczna.</i></p> <p><i>II. Analiza i interpretacja historyczna.</i></p>

	<p>4. Złoty trójkąt 5. Nowe formy handlu 6. Rynek światowy 7. Merkantylizm, fizjokratyzm i liberalizm</p>	<p>rozwój Europy – tłumaczy, na czym polegał dualizm w rozwoju gospodarczym Europy – wymienia cechy charakterystyczne handlu w obrębie tzw. złotego trójkąta – opisuje nowe formy handlu – charakteryzuje okoliczności powstania i cechy charakterystyczne rynku światowego – przedstawia i ocenia nowożytnie teorie ekonomiczne</p>		
12. Spotkanie cywilizacji	<p>1. Zagłada, wyzysk, handel niewolnikami, eksploatacja 2. Handel zmienia oblicze 3. Europa świata 4. Świat Europy</p>	<p>– wymienia skutki wielkich odkryć geograficznych – omawia i ocenia zjawisko nowożytnego niewolnictwa i handlu niewolnikami – przedstawia religijne przesłanki przemian w życiu gospodarczym Europy – charakteryzuje wzajemne relacje między Europą i światem w dobie wielkich odkryć geograficznych – ocenia wielkie odkrycia geograficzne i ich konsekwencje</p>	1	<p><i>Wymagania ogólne:</i> <i>I. Chronologia historyczna.</i> <i>II. Analiza i interpretacja historyczna.</i></p>
13. Kolonializm europejski w XIX w.	<p>1. Kolonializm 2. Zniesienie niewolnictwa 3. Niepodległość Ameryki Łacińskiej 4. Azja – uzależnienie lub podbój 5. Afryka – wyścig o kolonie</p>	<p>– wymienia cele kolonializmu i państwa, które brały udział w wyścigu o kolonie – omawia przyczyny i okoliczności zniesienia niewolnictwa – przedstawia proces uzyskiwania niepodległości przez państwa Ameryki Łacińskiej – podaje przyczyny ekspansji kolonialnej państw europejskich – charakteryzuje proces kolonialnego uzależniania lub podboju Azji – opisuje przyczyny, zasięg i skutki kolonialnego wyścigu o Afrykę</p>	1	<p><i>D.1.1 opisuje politykę Europy wobec Chin, Indii i Japonii w XIX w.; ocenia znaczenie odkrycia kultur Chin, Indii i Japonii dla cywilizacji europejskiej.</i></p>
14. Europa i świat w XIX w. – hegemonia w	<p>1. Imperia – imperializm 2. Kolonializm a I wojna</p>	<p>– lokalizuje w przestrzeni zasięg XIX-wiecznych imperiów kolonialnych</p>	1	<p><i>D.1.1 opisuje politykę Europy wobec Chin, Indii i</i></p>

świecie	światowa 3. Kolonializm w dyplomacji światowej w XIX w. 4. Japonia – przyspieszona modernizacja odpowiedzią na zagrożenie 5. Wyprawy odkrywcze XIX-wiecznych Europejczyków	– przedstawia i ocenia zjawisko kolonializmu i imperializmu – wyjaśnia, jaki wpływ miała rywalizacja o kolonie na wybuch I wojny światowej – omawia miejsce polityki kolonialnej w XIX-wiecznej dyplomacji – opisuje proces modernizacji Japonii w XIX w. i jego skutki – charakteryzuje cele i zasięg wypraw odkrywczych XIX-wiecznych Europejczyków		<i>Japonii w XIX w.; ocenia znaczenie odkrycia kultur Chin, Indii i Japonii dla cywilizacji europejskiej.</i>
15. Blaski i cienie kolonializmu	1. Rola kolonii dla Europy w XIX w. 2. Dylematy XIX-wiecznych kapitalistów. 3. Kolonie – rozwiązanie problemu 4. Wyścig kolonialny 5. Prestiż państw kolonialnych 6. Kolonializm łagodny i kolonializm drapieżny	– omawia wpływ rozwoju przemysłu w XIX-wiecznej Europie na politykę kolonialną państw europejskich – przedstawia zależność między gospodarką kolonialną a rozwojem floty – wyjaśnia, jakie znaczenie dla państw europejskich miało posiadanie kolonii – omawia i ocenia politykę państw kolonialnych wobec terytoriów podbitych lub uzależnionych i ich mieszkańców	1	<i>D.1.2 przedstawia spory o ocenę roli kolonializmu europejskiego dla Europy i terytoriów kolonizowanych.</i>
16. Świat wobec europejskiej dominacji	1. Europejczycy w oczach ludów kolonizowanych 2. Orientalizm w kulturze i sztuce	– przedstawia i ocenia stosunek mieszkańców terytoriów podbitych lub uzależnionych do Europejczyków – wyjaśnia, które zdobycze cywilizacji europejskiej były najczęściej naśladowane, a które najchętniej krytykowane – opisuje cechy charakterystyczne orientalizmu w kulturze XIX-	1	<i>D.1.2 przedstawia spory o ocenę roli kolonializmu europejskiego dla Europy i terytoriów kolonizowanych.</i>

	<p> europejskiej</p> <p> 3. Krytyka kolonializmu</p> <p> 4. Dziedzictwo kolonializmu. Neokolonializm. Trzeci Świat.</p>	<p> wiecznej Europy</p> <p> – przedstawia i ocenia polityczne, społeczne i gospodarcze skutki XIX-wiecznego kolonializmu</p> <p> – tłumaczy, czym charakteryzuje się współczesny neokolonializm</p>		
<p>17. Stany Zjednoczone – od pucybuta do milionera</p>	<p> 1. <i>Amerykański etos</i></p> <p> 2. <i>Wspaniałe lata dwudzieste</i></p> <p> 3. <i>Wielki Kryzys</i></p> <p> 4. New Deal</p>	<p> – charakteryzuje przesłanki, które umożliwiły intensywny rozwój gospodarczy USA</p> <p> – wyjaśnia, na czym polegał amerykański izolacjonizm</p> <p> – przedstawia przejawy i skutki amerykańskiej prosperity w latach 20. XX w.</p> <p> – omawia przyczyny, przejawy i skutki wielkiego kryzysu</p> <p> – opisuje proces wychodzenia USA z kryzysu gospodarczego</p>	1	<p>E.1.1 <i>charakteryzuje kontakty i stosunki Stanów Zjednoczonych i Europy w XX w., z uwzględnieniem polityki, gospodarki i kultury.</i></p>
<p>18. Europa a Stany Zjednoczone</p>	<p> 1. Na pomoc walczącej Europie</p> <p> 2. Plan Marshalla</p> <p> 3. Zimna wojna</p> <p> 4. „Światowy policjant”</p> <p> 5. Wzorzec demokracji i postępu?</p> <p> 6. Relacje między USA a Europą w ujęciu amerykańskiej dyplomacji</p>	<p> – omawia znaczenie udziału USA w II wojnie światowej</p> <p> – przedstawia i ocenia wpływ USA na odbudowę gospodarczą powojennej Europy</p> <p> – wyjaśnia, na czym polegała zimna wojna w stosunkach między Wschodem a Zachodem i jakie były jej przejawy</p> <p> – określa i ocenia wpływ polityki USA na współczesny układ sił na świecie</p> <p> – przedstawia i ocenia ewolucję stosunku USA do Europy w k. XIX i w XX w.</p>	1	<p>E.1.1 <i>charakteryzuje kontakty i stosunki Stanów Zjednoczonych i Europy w XX w., z uwzględnieniem polityki, gospodarki i kultury.</i></p>
<p>19. Handel zagraniczny. Rola handlu europejskich w doktrynach</p>	<p> 1. Handel zagraniczny i jego znaczenie we współczesnym świecie</p> <p> 2. Regulacje prawne</p>	<p> – omawia znaczenie handlu zagranicznego dla rozwoju gospodarczego współczesnych państw</p> <p> – przedstawia uregulowania prawne dotyczące handlu zagranicznego</p>	1	<p>E.1.2 <i>charakteryzuje stanowiska w sporze o liberalizację światowego handlu i jej konsekwencje.</i></p>

<p>ekonomicznych. Liberalizm i protekcjonizm</p>	<p>wpływające na rozwój handlu zagranicznego 3. Organizacje międzynarodowe i ich wpływ na handel zagraniczny 4. Koncepcje rozwoju handlu zagranicznego 5. Współczesny handel światowy</p>	<p>– wymienia organizacje międzynarodowe mające wpływ na rozwój handlu międzynarodowego – charakteryzuje i ocenia koncepcje rozwoju handlu zagranicznego – podaje cechy charakterystyczne współczesnego handlu światowego – wyjaśnia, na czym polega liberalizacja handlu światowego i ocenia jej skutki</p>		
<p>20. Europa – niepewna przyszłość</p>	<p>1. Europa w odwrocie? 2. Polska a współczesny handel międzynarodowy 3. Historia globalizacji 4. Aspekty globalizacji 5. Konsekwencje globalizacji</p>	<p>– charakteryzuje i ocenia miejsce Europy na współczesnej scenie politycznej i gospodarczej świata – przedstawia i ocenia wpływ liberalizacji na gospodarkę Polski współczesnej – omawia proces globalizacji na przestrzeni dziejów – charakteryzuje różne aspekty globalizacji – opisuje i ocenia skutki globalizacji we współczesnym świecie</p>	<p>1</p>	<p>E.1.2 <i>charakteryzuje stanowiska w sporze o liberalizację światowego handlu i jej konsekwencje.</i></p>

D. Sposoby osiągnięcia celów

Realizacja treści nauczania założonych w podstawie programowej dla przedmiotu *historia i społeczeństwo* stawia przed nauczycielem nowe wyzwania. Pierwszorzędne znaczenie ma tu szerokie zastosowanie nauczania problemowego, ponieważ uczniowie, wykorzystując wiedzę i umiejętności zdobyte na wcześniejszych etapach edukacyjnych, mają możliwość szerszego spojrzenia na dzieje historyczne oraz odniesienia ich do współczesności. Kolejnym wyzwaniem jest interdyscyplinarność treści i form przekazu oraz wielość źródeł historycznych i tekstów kultury, do których można się odwołać przy realizacji założonych celów. W myśl zapisów podstawy programowej uczniowie zainteresowani przedmiotami przyrodniczo-matematycznymi powinni poznać główne założenia pracy naukowej humanisty, która polega na stawianiu pytań i poszukiwaniu odpowiedzi, samodzielnym odkrywaniu prawdy historycznej i dochodzeniu do wiedzy, a także formułowaniu argumentów i ocen. Pamiętać należy również, że odbiorcami przedmiotu *historia i społeczeństwo* mogą być uczniowie nie do końca zainteresowani jego problematyką, co ma bezpośrednie przełożenie na konieczność takiego doboru treści i form przekazu oraz metod pracy, aby zapewnić atrakcyjność zajęć lekcyjnych, a przez to rzeczywistą efektywność procesu nauczania. Nauczyciel powinien także uwzględnić możliwości percepcyjne uczniów, warunki, jakimi dysponuje nauczyciel oraz środowisko, w jakim funkcjonuje szkoła. Na nauczycielu spoczywa też obowiązek takiego doboru metod nauczania i form pracy, które nie tylko umożliwią realizację celów kształcenia, lecz także zapewnią indywidualizację nauczania poprzez uwzględnianie potrzeb uczniów i rozwijanie ich zainteresowań, odpowiednie motywowanie do pracy oraz świadome i efektywne współzawodnictwo.

Uwarunkowania realizacji treści i celów dla przedmiotu *historia i społeczeństwo* wyraźnie oscylują w kierunku stosowania przez nauczycieli aktywizujących, problemowych, eksponujących i praktycznych metod nauczania, dzięki którym mamy możliwość kształcenia umiejętności uniwersalnych, ważnych dla każdego ucznia kończącego szkołę ponadgimnazjalną. Zaliczyć do nich można myślenie przyczynowo-skutkowe i czasowo-przestrzenne, odróżnianie opinii od faktów, wnioskowanie, formułowanie argumentów do dyskusji, uzasadnianie własnego stanowiska, ocenianie itd. Na atrakcyjność form pracy wpływ może mieć zastosowanie szeroko pojętych technologii informacyjno-komunikacyjnych, w tym tablic multimedialnych.

E. Propozycje rozwiązań metodycznych

Aby nauczyciel mógł skutecznie i efektywnie nauczać, potrzebuje dobrego planu dydaktycznego. Punktem wyjścia do jego opracowania jest wybrany przez nauczyciela program nauczania, poddany krytycznej analizie i dostosowany do warunków codziennej pracy – możliwości poszczególnych uczniów oraz całej klasy, środków dydaktycznych, wyposażenia, jakim dysponuje szkoła, oraz środowiska, w którym placówka funkcjonuje. Dobry plan dydaktyczny powinien być logiczny, trafny i użyteczny. W praktyce oznacza to, że

powinien być wykonalny (realnie dostosowany do możliwości i umiejętności uczniów oraz doświadczenia dydaktycznego nauczyciela), wygodny w stosowaniu, elastyczny (możliwy do skorygowania), sprecyzowany w czasie, a przede wszystkim skuteczny.

W praktyce nauczycielskiej najczęściej stosowane jest planowanie kierunkowe, wynikowe i metodyczne. W przypadku przedmiotu *historia i społeczeństwo* planowanie kierunkowe będzie łączyło cele wychowawcze (światopoglądowe i emocjonalne) z celami poznawczymi na wybranym etapie edukacyjnym, obejmującym rok szkolny lub semestr. Dzięki uporządkowaniu celów kształcenia, powiązaniu ich z materiałem i określeniu czasu niezbędnego do osiągnięcia tych celów, plan kierunkowy umożliwi określenie konkretnych celów do zrealizowania w czasie jednostki lekcyjnej.

Planowanie wynikowe *opiera się na jasno i realistycznie określonych wymaganiach programowych. Nie może to być jeden zbiór wymagań, gdyż uzdolnienia uczniów są nazbyt zróżnicowane. Niezbędna jest pewna hierarchia wymagań.*⁴ Z takiego założenia wynika, że plan wynikowy musi zawierać określone i możliwe do uzyskania osiągnięcia ucznia powiązane z kolejnymi tematami zajęć lekcyjnych. Zaletą planu wynikowego jest taksonomia celów (uczeń zna, rozumie, potrafi w sytuacjach typowych i problemowych), ich operacjonalizacja oraz hierarchizacja wymagań programowych (podstawowe, ponadpodstawowe/rozszerzające, dopełniające).

Kolejnym elementem planowania pracy dydaktycznej nauczyciela jest plan metodyczny wytyczający przebieg lekcji. W praktyce przyjmuje on najczęściej postać konspektu lub scenariusza zajęć, w którym nauczyciel określa cele nauczania, niezbędne do ich osiągnięcia środki dydaktyczne, formy i metody pracy oraz sposób realizacji treści nauczania. Najczęściej przyjmuje on układ klasyczny i zakłada trzy fazy w przebiegu lekcji: wprowadzającą, realizacyjną i podsumowującą.

Wybór metod i form pracy należy do nauczyciela i jest często efektem wielu uwarunkowań, dlatego też przedstawione poniżej propozycje rozwiązań metodycznych odwołują się do różnorodnych metod nauczania, zarówno klasycznych, jak i aktywizujących. W przypadku przedmiotu *historia i społeczeństwo* odpowiedzią na oczekiwania uczniów i nauczycieli powinno być nauczanie polimetydyczne, zakładające wykorzystanie przy realizacji celów i treści jednego tematu kilku metod nauczania. Walorem takiego rozwiązania jest nie tylko uatrakcyjnienie zajęć lekcyjnych, lecz także kształcenie umiejętności ponadprzedmiotowych, aktywności i samodzielności poznawczej uczniów.

Klasyfikacja metod nauczania

Metody nauczania	Przykłady
Metody podające	wykład – informacyjny, analityczny, syntetyczny
	rozmowa nauczająca
	opowiadanie

⁴ B. Niemierko, *Między oceną szkolną a dydaktyką*, Warszawa 1991, s. 123.

	opis
	praca z podręcznikiem, tekstem źródłowym, mapą, ilustracją itp
Metody problemowe	wykład problemowy
	klasyczna metoda problemowa
Metody aktywizujące	studium przypadku
	drama
	dyskusja – panelowa, punktowana
	debata – „za” i „przeciw”, oksfordzka
	burza mózgów
	metaplan
	jigsaw
	drzewko decyzyjne
	poker kryterialny
	rybi szkielet
	sześć myślących kapeluszy
	analiza SWOT
	mapa mentalna
	portfolio
Metody eksponujące	film
	ekspozycja
Metody praktyczne	pokaz
	projekt badawczy, WebQuest
	metoda tekstu przewodniego
	symulacja

W realizacji treści kształcenia przedmiotu *historia i społeczeństwo* szczególnie przydatne będą metody ukierunkowane na samodzielność poznawczą uczniów poprzez zarządzanie szeroko pojętą informacją, analizę i ocenę problemów, zjawisk i procesów, formułowanie wniosków, prezentację oraz uzasadnianie własnego punktu widzenia, uwzględnianie poglądów innych ludzi i pracę w zespole.

W zarządzaniu szeroko pojętą informacją pomocne będą mapa mentalna, portfolio, praca ze źródłami, projekt edukacyjny i WebQuest.

Mapa mentalna pozwala doskonalić umiejętność gromadzenia, porządkowania i selekcji informacji. Poprzez graficzne opracowanie danego zagadnienia uczniowie mogą dostrzec uwarunkowania analizowanego problemu, związki przyczynowo-skutkowe oraz konsekwencje z nich wynikające. Mapę mentalną można stosować na każdym etapie przebiegu lekcji jako metodę porządkującą wiedzę uczniów lub sposób na twórcze rozwiązywanie problemów.

Portfolio należy do metod, które poprzez gromadzenie, porządkowanie i analizę materiałów odnoszących się do określonego problemu pozwalają kształcić u uczniów umiejętność planowania, organizowania i oceniania własnego uczenia się. Istotą metody jest tworzenie tzw. teczki tematycznej, w której uczeń lub uczniowie zbierają materiały pochodzące z różnorodnych źródeł, potrzebne do szczegółowej analizy danego zagadnienia oraz rozwiązania postawionego problemu.

Praca ze źródłami jest fundamentem kształcenia historycznego, umożliwiającym kształcenie takich umiejętności, jak: krytyczna analiza i interpretacja informacji, ocena zjawisk, procesów lub postaci (źródła historyczne), myślenie matematyczne (źródła statystyczne), wyjaśnianie symboliki i określanie celu przekazu (źródła ikonograficzne), wnioskowanie i ocena problemu w kontekście czasowo-przestrzennym (źródła kartograficzne). Przy pracy z tekstami pisanymi należy uwzględnić zarówno krytykę zewnętrzną źródła, ograniczoną na etapie szkoły ponadgimnazjalnej do określenia czasu powstania źródła oraz identyfikacji autora, jak i krytykę wewnętrzną, odnoszącą się do odczytania treści źródła i jej krytycznej analizy. Interpretacja pozostałych źródeł ogranicza się do wyjaśnienia istoty przekazu w kontekście omawianego problemu, najczęściej z wykorzystaniem stawianych źródłu pytań.

Projekt edukacyjny jest z definicji metodą umożliwiającą korelację wiedzy z różnych przedmiotów, ponieważ zakłada zespołowe i planowe działanie uczniów, zmierzające do rozwiązania konkretnego problemu. Zaletą stosowania tej metody jest kształcenie umiejętności planowania, organizowania i oceniania własnego uczenia się, gromadzenia i analizowania informacji z różnych źródeł, a także skutecznego komunikowania się i efektywnej pracy w zespole oraz rozwiązywania problemów, przy jednoczesnej dbałości o rozwijanie indywidualnych uzdolnień i zainteresowań uczniów.

WebQuest jest odmianą projektu wykorzystującą technologię informacyjno-komunikacyjną, w tym zasoby internetu. Dzięki wyszukiwaniu, porządkowaniu i selekcji informacji uczniowie zyskują możliwość kształcenia umiejętności krytycznego myślenia i rozwiązywania problemów w twórczy sposób. Metoda WebQuest zakłada poszukiwanie rozwiązania problemu poprzez sprecyzowanie zadań uczniowskich, określenie efektu końcowego, wskazanie źródeł dostępnych w sieci i prezentację rezultatów pracy zespołów przy wykorzystaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Oceniając efekty i pracę uczniów przy wykorzystaniu wymienionych wyżej metod, nauczyciel powinien brać pod uwagę wartość merytoryczną, umiejętność hierarchizacji i oryginalność w prezentacji zebranego materiału. –

Przykłady wykorzystania portfolio, pracy ze źródłami, projektu edukacyjnego i WebQuest

Metoda	Jednostka tematyczna	Przykład
Mapa mentalna	Państwo szlachty polskiej (wątek: Ojczysty Panteon i ojczyste spory)	– sposób funkcjonowania demokracji szlacheckiej i jej instytucji
Portfolio	Antyutopie jako parabola	– omówienie, porównanie i ocena

	totalitaryzmu (wątek: Rządzący i rządzeni)	przykładów utopijnych i antyutopijnych wizji państwa i społeczeństwa
Praca ze źródłami	Portugalczyki byli pierwsi (wątek: Europa i świat)	– cechy charakterystyczne i ocena działalności konkwistadorów hiszpańskich, – europejskie wizje Ameryki - konfrontacja z rzeczywistością i ocena
Projekt edukacyjny	Wielcy wodzowie i ich wielkie bitwy. (wątek: Wojna i wojskowość)	– strategię wielkich wodzów na przykładzie bitew pod Kircholmem, Kłuszynem, Cecorą, Chocimiem i Wiedniem,
WebQuest	Opozycja polityczna PRL (wątek: Rządzący i rządzeni)	– przyczyny, przebieg oraz skutki polityczne i społeczne protestów i wystąpień Polaków przeciwko władzy ludowej

Kształcenie umiejętności analizy i oceny problemów, zjawisk i procesów umożliwi zastosowanie takich metod, jak: analiza SWOT, burza mózgów, drzewo decyzyjne, metaplan.

Analiza SWOT polega na takim ukierunkowaniu procesów myślowych uczniów, aby poprzez analizę mocnych oraz słabych stron omawianego problemu dostrzec wynikające z nich szanse/możliwości i zagrożenia, czyli w konsekwencji ocenić i podjąć decyzję. Uczniowie wykorzystują gotowy schemat graficzny, a nauczyciel czuwa nad poprawnością merytoryczną spostrzeżeń uczniowskich. Metoda ta nadaje się zarówno do pracy indywidualnej, jak i zespołowej, lecz jej walory edukacyjne są szczególnie widoczne przy rozwiązywaniu problemów w grupie poprzez kształcenie umiejętności dzielenia się swoją wiedzą z innymi, formułowania własnego stanowiska i brania pod uwagę poglądów innych uczniów.

Burza mózgów, w czasie której uczniowie szukają jak największej ilości propozycji rozwiązania problemu, umożliwia kształcenie umiejętności krytycznego i kreatywnego myślenia oraz prezentowania stanowiska na forum klasy. Po zebraniu pomysłów i zapisaniu ich na tablicy uczniowie wspólnie z nauczycielem analizują, porządkują i wybierają te, które pomogą rozwiązać problem.

Przy pracy metodą **drzewa decyzyjnego** kształcimy u uczniów nie tylko umiejętność analizy i oceny problemu, lecz także dokonywania wyboru i podejmowania decyzji. Wykorzystując gotowy schemat graficzny, uczniowie, biorąc pod uwagę zależność między problemem do rozwiązania a celami i wartościami, którymi należy się przy tym kierować, określają możliwe do przyjęcia decyzje i wskazują ich pozytywne oraz negatywne konsekwencje.

Metaplan to metoda wykorzystująca wieloetapową analizę procesu lub zjawiska. Uczniowie, odpowiadając na pytania: *Jak było?* i *Jak być powinno?*, określają stan faktyczny i pożądany, a następnie wyjaśniają, dlaczego nie było tak, jak być powinno, czyli wskazują przyczyny rozbieżności między rzeczywistością a oczekiwaniami. Rozważania kończą wnioskami.

Przykłady wykorzystania analizy SWOT, burzy mózgów, drzewa decyzyjnego i metaplanu.

Metoda	Jednostka tematyczna	Przykład
Analiza SWOT	Król, magnaci i szlachta – wzajemne relacje na przestrzeni XVII – XVIII wieku. (wątek: Rządzący i rządzani)	– charakterystyka i ocena stosunków między magnaterią a królem
Burza mózgów	„Wojny sprawiedliwe” (wątek: Wojna i wojskowość)	– różnice między wojną sprawiedliwą i niesprawiedliwą
Drzewo decyzyjne	Rzeczpospolita Obojga Narodów (wątek: Ojczysty Panteon i ojczyste spory)	– postawy Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta wobec wyzwań epoki na przykładzie hołdu pruskiego i unii lubelskiej
Metaplan	Świat wobec europejskiej dominacji. (wątek: Europa i świat)	– ocena politycznych, społecznych i gospodarczych skutków XIX-wiecznego kolonializmu

Kolejna prezentowana grupa metod pozwala na kształcenie umiejętności formułowania wniosków, prezentacji i uzasadniania własnego punktu widzenia, uwzględniania poglądów innych ludzi. Składają się na nią: debata „za” i „przeciw”, debata oksfordzka, dyskusja punktowana, dyskusja panelowa i poker kryterialny.

Debata „za” i „przeciw” pozwala uczniom na twórcze rozwiązanie problemu poprzez spojrzenie na niego z dwóch odmiennych punktów widzenia. Podzieleni na dwa zespoły uczniowie gromadzą argumenty popierające przyjęte przez nich stanowisko, a następnie na forum klasy wymieniają swoje poglądy w ustalonych przez nauczyciela czasie i kolejności. Zapisane na tablicy wnioski z dyskusji stanowią jednocześnie podsumowanie debaty.

Odmianą debaty „za” i „przeciw” jest **debata oksfordzka**, która wymaga zarówno od uczniów, jak i nauczyciela pewnego przygotowania. Problem debaty powinien być sformułowany jako teza do udowodnienia, a zespoły uczniowskie, jako jej zwolennicy lub przeciwnicy, mają za zadanie formułować argumenty i je uzasadniać w taki sposób, by publiczność przysłuchująca się debacie mogła poprzez głosowanie opowiedzieć się za jedną

ze stron. Zastosowanie tej metody wymaga także wybrania moderatora, który kieruje debatą, oraz specjalnego układu miejsc na sali.

Dyskusja punktowana jest metodą sprzyjającą doskonaleniu technik negocjacyjnych i kultury wymiany poglądów. Może być wykorzystana przy podsumowaniu lub utrwalaniu wiadomości, ponieważ wymaga od uczniów wykorzystania zdobytej wiedzy do formułowania argumentów i uzasadniania własnego stanowiska. Punktem wyjścia do dyskusji jest określenie problemu oraz jasne sformułowanie kryteriów oceny wystąpień jej uczestników pod względem merytorycznego przygotowania i kultury wypowiedzi.

Dyskusja panelowa, zwana też dyskusją ekspertów, z jednej strony służy wymianie poglądów dotyczących kwestii spornych, a z drugiej pozwala określić własne stanowisko i odnieść je do poglądów innych osób. Udział w dyskusji biorą uczniowie, którzy przyjmują rolę ekspertów w danym temacie. Omawiają oni i porównują swoje stanowiska, a także podejmują próbę sformułowania wspólnych wniosków. Pozostali uczniowie, przysłuchujący się wymianie poglądów, po zakończeniu dyskusji stawiają pytania jej uczestnikom, często inicjując dalsze rozważania. Podobnie jak debata oksfordzka, także dyskusja panelowa wymaga wybrania moderatora, który kontroluje czas i kolejność wystąpień oraz podsumowuje spotkanie.

Poker kryterialny, zaliczany często do gier dydaktycznych, może być z powodzeniem stosowany jako metoda kształcąca umiejętność negocjowania, uzasadniania własnego punktu widzenia i uwzględniania poglądów innych ludzi. Wymaga przygotowania planszy i 20–25 kart do gry z pojęciami odnoszącymi się do omawianego zagadnienia. Uczniowie umieszczają swoje karty na odpowiednich polach, nadając im znaczenie kryterium pierwszo-, drugo- lub trzeciorzędne, a następnie uzasadniają swój wybór. W trakcie rozgrywki jej uczestnicy mogą przesuwac karty między polami pod warunkiem uargumentowania swojej decyzji. Gra trwa do momentu, gdy jeden z uczniów umieści na planszy wszystkie swoje karty. Ważnym elementem dydaktycznym jest podsumowanie efektów rozgrywki poprzez omówienie kryteriów pierwszo-, drugo- i trzeciorzędnych.

Przykłady wykorzystania debaty „za” i „przeciw”, debaty oksfordzkiej, dyskusji punktowanej, dyskusji panelowej i pokera kryterialnego.

Metoda	Jednostka tematyczna	Przykład
Debata „za” i „przeciw”	Europa – niepewna przyszłość. (wątek: Europa i świat)	– ocena wpływu liberalizacji na gospodarkę Polski współczesnej – ocena zjawiska globalizacji we współczesnym świecie
Debata oksfordzka	Anarchizm i jego ideolodzy. (wątek: Rządzący i rządzeni)	– założenia ideologiczne anarchizmu, – poglądy i metody działania przywódców i zwolenników anarchoindywidualizmu, anarchokolektywizmu,

		anarchokomunizmu i anarchosyndykalizmu, – ocena metody działalności anarchistów
Dyskusja punktowana	Polski patriotyzm na przestrzeni wieków. (wątek: Ojczysty Panteon i ojczyste spory)	– wydarzenia, które miały wpływ na rozwój polskiego patriotyzmu, – postawy patriotyczne w Polsce na przestrzeni dziejów, – mity związane z polskim patriotyzmem, – współczesny patriotyzm i jego przykłady
Dyskusja panelowa	Rzymska ekspansja (wątek: Wojna i wojskowość)	– geniusz wojskowy Juliusza Cezara i jego strategia wojskowa, – rola armii rzymskiej jako narzędzia ekspansji Imperium Rzymskiego
Poker kryterialny	Dlaczego Rzeczpospolita upadła? (wątek: Ojczysty Panteon i ojczyste spory)	– przyczyny upadku państwowości polskiej w XVIII w.

Do metod kształcących umiejętność pracy w zespole należą: praca w grupie i jigsaw.

Praca w grupie może być stosowana samodzielnie, jak i w połączeniu z innymi metodami. Dzięki niewielkiej liczebności zespołu, możliwości rozdzielania zadań, sprecyzowaniu zasad współpracy i jasno sformułowanym poleceniom wzmacnia efekty dydaktyczne szczególnie metod aktywizujących.

Jigsaw (puzzle) – to metoda ucząca współpracy, zaangażowania w pracę zespołu oraz odpowiedzialności za siebie i innych członków grupy. Zadaniem uczniów jest przyswojenie określonej partii materiału, a następnie podzielenie się tą wiedzą z uczestnikami swojego oraz innych zespołów. Przy zastosowaniu tej metody ważne jest sprawdzenie, czego nauczyli się uczniowie, współpracując ze sobą.

Przykłady wykorzystania pracy w grupie i jigsaw

Metoda	Jednostka tematyczna
Praca w grupie	Polska częścią Europy łacińskiej. (wątek: Ojczysty Panteon i ojczyste spory)
JIGSAW	Średniowieczne i nowożytne wzorce obywatela (wątek: Rządzący i rządzi)

IV. Kryteria oceniania i metody sprawdzania osiągnięć uczniów

Jednym z najistotniejszych elementów procesu nauczania jest ocenianie. Z jednej strony określa poziom opanowania przez ucznia określonego zasobu wiedzy i umiejętności, z drugiej – jest informacją o postępach, którą uczeń i jego rodzice otrzymują od nauczyciela. W praktyce szkolnej ocenianie ogranicza się do wystawienia oceny szkolnej wyrażonej liczbą, rzadko zaś niesie ze sobą konieczny dla dalszego rozwoju ucznia komentarz, jakie elementy wiedzy i jakie umiejętności opanował on dobrze, a jakie słabiej.

Mimo że historia i społeczeństwo jest przedmiotem uzupełniającym, jego zaliczenie jest niezbędne do uzyskania promocji, a wiedza i umiejętności uczniów muszą być oceniane z wykorzystaniem zróżnicowanych narzędzi i metod oraz zgodnie z zasadami pomiaru dydaktycznego (bezstronnie, trafnie, rzetelnie i obiektywnie). Do najczęściej stosowanych form oceniania należą:

- pisemne sprawdziany wiadomości, najczęściej przyjmujące formę testu o zróżnicowanych pod względem trudności i rodzaju zadaniach oraz odnoszące się do obszernych partii materiału (najczęściej z jednego działu);
- kartkówki i krótkie sprawdziany obejmujące niewielki zasób wiedzy i umiejętności (od jednej do trzech jednostek lekcyjnych);
- odpowiedzi ustne;
- poziom aktywności na zajęciach, w tym udział w konkursach;
- umiejętność pracy w grupie;
- prace domowe;
- prace długoterminowe – np. projekt, portfolio, referat, prezentacja;
- ćwiczenia obejmujące analizę różnego rodzaju źródeł.

Przy wyborze różnorodnych metod oceniania nauczyciel powinien stawiać w pierwszej kolejności na umiejętności, w drugiej na wiedzę. Przedmiot nie kończy się bowiem egzaminem zewnętrznym, a jego celem nadrzędnym jest rozbudzenie zainteresowań i kształcenie postawy otwartej na rozwijanie zainteresowań. Częstotliwość pomiaru osiągnięć uczniów należy dostosować do możliwości i potrzeb zespołu uczniowskiego, a kryteria oceniania – do wewnątrzszkolnego systemu oceniania. Poniżej zaproponowano zakresy wymagań dla poszczególnych ocen szkolnych.

Ocena celująca (6)

Uczeń:

- w pełnym stopniu opanował wymagania określone w planie wynikowym, a jego wiedza i umiejętności często wykraczają poza te wymagania;
- swobodnie i poprawnie operuje faktografią i terminologią, wraz z treściami znacznie wykraczającymi poza program nauczania;
- trafnie sytuuje i synchronizuje wydarzenia w czasie i przestrzeni;

- dostrzega związki i zależności między zjawiskami z różnych dziedzin życia (polityka, społeczeństwo, gospodarka, kultura);
- wykazuje się samodzielnością i wnikliwością w selekcjonowaniu i interpretacji wydarzeń, zjawisk i procesów;
- prezentuje problemy, procesy i zjawiska w szerokim kontekście;
- potrafi samodzielnie formułować wnioski, porównywać i oceniać postaci, zjawiska i wydarzenia;
- w sposób przemyślany i wskazujący na rozumienie problemu prezentuje i uzasadnia swoje stanowisko;
- potrafi odnieść się krytycznie do ocen i opinii innych ludzi;
- samodzielnie i w przemyślany sposób integruje wiedzę i umiejętności z różnych źródeł.

Ocena bardzo dobra (5)

Uczeń:

- wykazuje się wiedzą i umiejętnościami ujętymi w planie wynikowym jako wymagania podstawowe, dopełniające i rozszerzające;
- bezbłędnie posługuje się faktografią i terminologią określoną w planie wynikowym;
- swobodnie lokalizuje wydarzenia w czasie i przestrzeni;
- w sposób pełny, rzetelny i wnikliwy analizuje i interpretuje wydarzenia, zjawiska i procesy oraz podejmuje próby samodzielnego oceniania i wnioskowania;
- umiejętnie stosuje argumentację i doszukuje się analogii w omawianiu wydarzeń, zjawisk i procesów;
- samodzielnie podejmuje działania zmierzające do poszerzenia i pogłębienia swojej wiedzy;
- sumiennie wywiązuje się ze stawianych przed nim zadań, także dodatkowych;
- pracując w zespole, konsekwentnie wykonuje polecenia i pełni funkcję lidera, przypominając innym członkom grupy o zadaniach do wykonania oraz wspierając ich wysiłki;
- wnosi pozytywny wkład w pracę zespołu poprzez przestrzeganie zasad współpracy i okazywanie szacunku kolegom i ich pomysłom.

Ocena dobra (4)

Uczeń:

- wykazuje się znajomością podstawowych i dopełniających wymagań programowych;
- w zasadzie poprawnie stosuje pojęcia i terminy historyczne oraz umiejscawia wydarzenia w czasie i przestrzeni;
- w sposób powierzchowny dostrzega związki i zależności między faktami i wydarzeniami oraz dokonuje analizy i syntezy omawianych zjawisk i procesów;
- potrafi logicznie, ale nie w pełni samodzielnie, formułować oceny i wnioski;
- interpretuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w sposób odtwórczy;
- stara się być aktywnym na zajęciach;
- podejmuje się stawianych przed nim zadań i poprawnie się z nich wywiązuje;

- pracując w zespole, koncentruje się na wyznaczonych zadaniach, wykonuje je terminowo i z należytą starannością;
- zwykle szanuje poglądy i zdanie innych i jest zdolny do kompromisu.

Ocena dostateczna (3)

Uczeń:

- wykazuje się znajomością podstawowych wymagań programowych;
- w ograniczonym zakresie i z błędami posługuje się faktografią i terminologią oraz lokalizuje wydarzenia w czasie i przestrzeni;
- dostrzega zasadnicze zależności przyczynowo–skutkowe;
- w niewielkim zakresie i w pełni poprawnie wnioskuje i ocenia wydarzenia, zjawiska i procesy;
- pracując w zespole, stara się wykonać polecenia na czas, ale czyni to powierzchownie i niestarannie;
- wykazuje aktywność pod wpływem perswazji innych członków grupy.

Ocena dopuszczająca (2)

Uczeń:

- mimo wyraźnych braków w wiedzy potrafi przy pomocy nauczyciela odtworzyć wiadomości konieczne, istotne dla dalszego kształcenia;
- wykazuje się niewielką znajomością faktografii i terminologii oraz w bardzo ograniczonym zakresie i z licznymi błędami lokalizuje fakty w czasie i przestrzeni;
- z pomocą nauczyciela formułuje powierzchowne wnioski i oceny;
- pracując w zespole, wykonuje tylko część powierzonych mu zadań;
- niechętnie angażuje się w pracę grupy, odrywając się od powierzonych zadań i nie przestrzegając zasad współpracy.

Ocena niedostateczna (1)

Uczeń:

- nie opanował wymagań określonych na ocenę dopuszczającą;
- wykazuje braki w opanowaniu podstawowej faktografii i terminologii;
- nie potrafi umiejscowić wydarzeń w czasie i przestrzeni oraz wskazać związków między omawianymi faktami i wydarzeniami;
- nie podejmuje prób wnioskowania i oceniania lub czyni to nieumiejętnie i z poważnymi błędami;
- nie potrafi pracować w zespole, przeszkadza tym, którzy starają się pracować, nie wykonuje zadanej pracy, nie stara się o potrzebne materiały;
- nie angażuje się w działania grupy nawet pod presją jej członków.

V. Praca z uczniem zdolnym i z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych

Indywidualizacja procesu nauczania jako wymóg współczesnej edukacji nakłada na nauczyciela obowiązek uwzględniania predyspozycji ucznia, jego pasji, uzdolnień i zainteresowań, ale także specjalnych potrzeb edukacyjnych.

Praca z uczniem zdolnym, czyli takim, który przejawia wysoki poziom zdolności ogólnych lub specjalnych w jednej lub kilku dziedzinach, polega z jednej strony na przystosowaniu metod i form nauczania do możliwości intelektualnych ucznia, z drugiej zaś na motywowaniu go do większego wysiłku intelektualnego poprzez udział w konkursach i olimpiadach. W pracy z uczniem zdolnym należy zwrócić uwagę przede wszystkim na:

- wskazywanie dodatkowych źródeł wiedzy,
- stosowanie metod aktywizujących jako stymulatora rozwoju umiejętności,
- wprowadzenie metody projektu skłaniającej ucznia do samodzielnych poszukiwań,
- wszechstronne wykorzystanie technologii informacyjnych jako źródła wiedzy i formy pracy,
- twórcze rozwiązywanie problemów,
- powierzanie uczniom zadań wykraczających poza standardy szkolne (np. samodzielne prowadzenie części lub całości zajęć lekcyjnych).

Praca z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych oznacza dostosowanie form, metod pracy i środków dydaktycznych do niepełnosprawności lub innych przyczyn trudności w uczeniu się. Uczniowie o specjalnych potrzebach nie są w stanie podjąć wymaganiom określonym w podstawie programowej oraz w programie przyjętym do realizacji przez nauczyciela i aby kontynuować naukę, potrzebują wsparcia. W zależności od potrzeb określonych przez Poradnię Pedagogiczno-Psychologiczną należy przyjąć, że taki uczeń powinien:

- wykonywać zadania dostosowane do swoich możliwości i posiadanej inteligencji (werbalnej, emocjonalnej, społecznej, twórczej),
- otrzymywać polecenia w prostej formie lub móc skorzystać z pytań pomocniczych,
- mieć więcej czasu na wykonanie zdania w czasie lekcji oraz na utrwalenie nabytej wiedzy i umiejętności.

Szczególnie ważne jest dostosowanie kryteriów oceniania do możliwości uczniów ze specjalnymi potrzebami. Nie chodzi tu o obniżenie wymagań, ale o takie dostosowanie sposobów ich osiągania, by uczeń mógł je opanować (np. dodatkowy czas na odpowiedź, testy wyboru, preferowanie odpowiedzi ustnych, pisanie prac na komputerze itp.).

Załącznik nr 1

Wymagania szczegółowe ujęte w wątkach epokowych.

Wątek epokowy	Starożytność
Wątek tematyczny	Uczeń:
1. Europa i świat	<p>A.1.1 opisuje zasięg i konsekwencje ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie romanizacji, odwołując się do wybranych przykładów;</p> <p>A.1.2 charakteryzuje basen Morza Śródziemnego jako obszar intensywnego przenikania się kultur w starożytności;</p>
2. Język, komunikacja i media	<p>A.2.1 ocenia rolę języka greckiego i łacińskiego dla rozwoju kultury w strefie śródziemnomorskiej i wyjaśnia znaczenie tej wspólnoty językowej dla kultury europejskiej;</p> <p>A.2.2 opisuje przykładowe zapożyczenia z języka greckiego i łacińskiego w języku polskim; wyjaśnia znaczenie napisów łacińskich często powtarzających się w kościołach i na cmentarzach, z uwzględnieniem zabytków regionu;</p>
3. Kobieta i mężczyzna, rodzina	<p>A.3.1 analizuje, na wybranych przykładach, obrazy miłości, rolę kobiety i mężczyzny oraz model rodziny w Biblii;</p> <p>A.3.2 analizuje, na wybranych przykładach, obrazy miłości, rolę kobiety i mężczyzny oraz model rodziny w kulturze starożytnej Grecji i Rzymu;</p>
4. Nauka	<p>A.4.1 charakteryzuje dorobek nauki greckiej w zakresie filozofii, geometrii, fizyki, astronomii i medycyny;</p> <p>A.4.2 wyjaśnia antyczne korzenie współczesnych dyscyplin naukowych;</p>
5. Swojskość i obcość	<p>A.5.1 opisuje greckie i rzymskie pojęcia barbarzyńcy; charakteryzuje, na wybranych przykładach, kontakty Greków i Rzymian z ludami uważanymi przez nich za barbarzyńców;</p> <p>A.5.2 wyjaśnia na przykładach starożytnych Greków i Rzymian fenomen uznawania własnej kultury za kulturę prawdziwie ludzką;</p>
6. Gospodarka	<p>A.6.1 opisuje formy wymiany handlowej w świecie starożytnym;</p> <p>A.6.2 opisuje początki pieniądza i wyjaśnia konsekwencje pojawienia się pieniądza w obrocie handlowym;</p>
7. Rządzący i rządzeni	<p>A.7.1 wyjaśnia pojęcie obywatel i obywatelstwo w polis ateńskiej i w republikańskim Rzymie;</p> <p>A.7.2 wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia obywatel w późniejszych epokach, z uwzględnieniem Rzeczypospolitej przedrozbiorowej;</p>
8. Wojna i wojskowość	<p>A.8.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, strategię Aleksandra Wielkiego i Juliusza Cezara;</p> <p>A.8.2 charakteryzuje organizację i technikę wojenną armii rzymskiej;</p>
9. Ojczysty	A.9.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, antyczne wzory

Panteon i ojczyste spory	<i>bohaterstwa, żołnierza i obrońcy ojczyzny oraz ich recepcję w polskiej myśli politycznej, tradycji literackiej oraz edukacyjnej późniejszych epok;</i>
	<i>A.9.2 charakteryzuje antyczny wzorzec obywatela oraz jego recepcję w polskiej myśli i praktyce politycznej późniejszych epok.</i>

Wątek epokowy	Średniowiecze
Wątek tematyczny	Uczeń:
1. Europa i świat	<i>B.1.1 charakteryzuje wpływ cywilizacyjnego kręgu islamskiego na Europę w średniowieczu, w dziedzinie polityki, sztuki, filozofii;</i>
	<i>B.1.2 charakteryzuje przykłady zgodnego i wrogiego współżycia chrześcijan, Żydów i muzułmanów w wybranym regionie średniowiecznej Europy;</i>
2. Język, komunikacja i media	<i>B.2.1 charakteryzuje grupy językowe w Europie i proces ich powstawania;</i>
	<i>B.2.2 charakteryzuje przekaz ideowy i ikonograficzny katedry gotyckiej; analizuje, na wybranych przykładach, średniowieczne formy przekazu zwane „biblią dla ubogich”;</i>
3. Kobieta i mężczyzna, rodzina	<i>B.3.1 wyjaśnia wpływ kultury arabskiej i prowansalskiej na europejski model miłości dworskiej w średniowieczu i ocenia trwałość tego modelu;</i>
	<i>B.3.2 opisuje i porównuje miejsce dziecka w życiu społecznym w średniowieczu, w epoce nowożytnej oraz w XIX i w XX w.;</i>
4. Nauka	<i>B.4.1 opisuje genezę uniwersytetu i jego organizację;</i>
	<i>B.4.2 wyjaśnia przyczyny trwałości idei uniwersyteckiej;</i>
5. Swojskość i obcość	<i>B.5.1 wyjaśnia genezę i konsekwencje antyjudaizmu w średniowiecznej Europie;</i>
	<i>B.5.2 analizuje, na wybranych przykładach, postrzeganie swojskości i obcości w okresie krucjat;</i>
6. Gospodarka	<i>B.6.2 wyjaśnia stosunek Kościoła do bogactwa i bogacenia się w średniowieczu;</i>
	<i>B.6.1 opisuje różne formy kredytowania przedsięwzięć handlowych (i innych) w starożytności, średniowieczu i nowożytności; wyjaśnia niezbędność kredytu dla funkcjonowania gospodarki rynkowej;</i>
7. Rządzący i rządzeni	<i>B.7.1 charakteryzuje zakres władzy cesarza, papieża i króla oraz ich wzajemne relacje w średniowieczu; opisuje zakres władzy samorządu miejskiego w średniowiecznym mieście;</i>
	<i>B.7.2 analizuje relikty świata feudalnego w późniejszych epokach;</i>
8. Wojna i	<i>B.8.1 charakteryzuje etos rycerski;</i>

wojskowość	B.8.2 <i>wyjaśnia, na wybranych przykładach, koncepcję wojny sprawiedliwej i niesprawiedliwej w średniowieczu;</i>
9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory	B.9.1 <i>charakteryzuje, na wybranych przykładach, koncepcje politycznewładców z dynastii piastowskiej;</i>
	B.9.2 <i>charakteryzuje oraz ocenia, na wybranych przykładach, rolę ludzi Kościoła w budowie państwa polskiego.</i>

Wątek epokowy	Nowożytność
	Uczeń:
Wątek tematyczny	
1. Europa i świat	C.1.1 <i>wyjaśnia przyczyny, które spowodowały i umożliwiły ekspansję zamorską Europy u schyłku średniowiecza i w epoce nowożytnej;</i>
	C.1.2 <i>charakteryzuje postaci wybranych wielkich podróżników późnego średniowiecza i nowożytności;</i>
2. Język, komunikacja i media	C.2.1 <i>charakteryzuje kulturowe i społeczne konsekwencje upowszechnienia druku w epoce nowożytnej;</i>
	C.2.2 <i>opisuje instytucje i media kształtujące opinię publiczną w dobie oświecenia;</i>
3. Kobieta i mężczyzna, rodzina	C.3.1 <i>charakteryzuje polską obyczajowość w epoce nowożytnej; analizuje na przykładach ikonograficznych, pamiątkarskich i epistolograficznych sarmackie wzorce zachowań i ocenia trwałość tych wzorców;</i>
	C.3.2 <i>analizuje model kształcenia polskiego szlachcica w epoce nowożytnej;</i>
4. Nauka	C.4.1 <i>opisuje funkcjonowanie nowożytnej republiki uczonych (republiques des lettres); charakteryzuje instytucje nowożytnej nauki (akademia, encyklopedia);</i>
	C.4.2 <i>ocenia dziedzictwo oświeceniowego racjonalizmu w świecie współczesnym;</i>
5. Swojskość i obcość	C.5.1 <i>charakteryzuje i ocenia postawy Europejczyków wobec mieszkańców zdobywanych i odkrywanych ziem w epoce nowożytnej;</i>
	C.5.2 <i>wyjaśnia różnice między oświeceniową koncepcją tolerancji a współczesnym rozumieniem tego pojęcia;</i>
6. Gospodarka	C.6.1 <i>opisuje instytucje ważne dla rozwoju gospodarki kapitalistycznej(np. bank, giełdę, weksel); charakteryzuje ponadregionalne więzi gospodarcze w epoce nowożytnej;</i>
	C.6.2 <i>wyjaśnia genezę gospodarki kapitalistycznej w Europie i ocenia rolę, jaką odegrał kapitalizm w zapewnieniu Europie pierwszeństwa w nowożytnym świecie;</i>
7. Rządzący i	C.7.1 <i>analizuje funkcjonowanie staropolskiego parlamentaryzmu na tle</i>

rządzeni	porównawczym;
	C.7.2 analizuje i ocenia zjawisko oligarchizacji życia politycznego i rozwoju klienteli jako nieformalnego systemu władzy w I Rzeczypospolitej;
8. Wojna i wojskowość	C.8.1 analizuje przyczyny i następstwa wojen religijnych w nowożytnej Europie;
	C.8.2 charakteryzuje wybrane sylwetki wodzów i ich strategię z okresu Rzeczypospolitej przedrozbiorowej;
9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory	C.9.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI–XVIII w.);
	C.9.2 charakteryzuje spory o przyczyny upadku I Rzeczypospolitej.

Wątek epokowy	XIX w.
	Uczeń:
Wątek tematyczny	
1. Europa i świat	D.1.1 opisuje politykę Europy wobec Chin, Indii i Japonii w XIX w.; ocenia znaczenie odkrycia kultur Chin, Indii i Japonii dla cywilizacji europejskiej;
	D.1.2 przedstawia spory o ocenę roli kolonializmu europejskiego dla Europy i terytoriów kolonizowanych;
2. Język, komunikacja i media	D.2.1 charakteryzuje kulturę masową społeczeństwa XIX-wiecznego;
	D.2.2 charakteryzuje nowe formy przekazu informacji w społeczeństwie XIX-wiecznym, ze szczególnym uwzględnieniem prasy i reklamy oraz fotografii;
3. Kobieta i mężczyzna, rodzina	D.3.1 opisuje, na wybranych przykładach, wzory miłości romantycznej i analizuje trwałość tego wzorca kulturowego;
	D.3.2 wyjaśnia przemiany życia społecznego sprzyjające emancypacji kobiet i przejawy tego procesu;
4. Nauka	D.4.1 charakteryzuje XIX-wieczną fascynację „postępem”;
	D.4.2 charakteryzuje konsekwencje darwinizmu i teorii psychoanalizy w naukach społecznych i refleksji etycznej w XIX i XX w.;
5. Swojskość i obcość	D.5.1 charakteryzuje obecność mitu „szlachetnego dzikusa” w literaturze epoki, opisuje europejskie wyobrażenia o mieszkańcach innych kontynentów zawarte w literaturze przygodowej;
	D.5.2 charakteryzuje i ocenia idee nacjonalizmu i rasizmu w XIX w.;
6. Gospodarka	D.6.1 charakteryzuje gospodarkę kapitalistyczną w XIX w.; opisuje miasto przemysłowe; wyjaśnia znaczenie kwestii robotniczej;
	D.6.2 charakteryzuje poglądy entuzjastów kapitalizmu oraz przedstawia krytyczne opinie na temat gospodarki kapitalistycznej w XIX w.; wyjaśnia główne założenia marksowskiej teorii ekonomicznej;

7. Rządzący i rządzeni	D.7.1 <i>analizuje, na wybranych przykładach, zjawisko rewolucji społeczno-politycznej i jego ideowe korzenie;</i>
	D.7.2 <i>analizuje, na wybranych przykładach, ruch anarchistyczny;</i>
8. Wojna i wojskowość	D.8.1 <i>charakteryzuje, na wybranych przykładach, strategię Napoleona I; analizuje czarną i białą legendę napoleońską; wyjaśnia różnice w ocenie Napoleona I w Polsce i w innych państwach europejskich;</i>
	D.8.2 <i>charakteryzuje i porównuje trzy koncepcje stworzenia ładu światowego: Pax Romana, Pax Britannica i Pax Americana;</i>
9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory	D.9.1 <i>charakteryzuje i ocenia polityczne koncepcje nurtu insurekcyjnego oraz nurtu realizmu politycznego;</i>
	D.9.2 <i>charakteryzuje spory o ocenę dziewiętnastowiecznych powstań narodowych.</i>

Wątek epokowy	XX w.
Wątek tematyczny	Uczeń:
1. Europa i świat	E.1.1 <i>charakteryzuje kontakty i stosunki Stanów Zjednoczonych i Europy w XX w., z uwzględnieniem polityki, gospodarki i kultury;</i>
	E.1.2 <i>charakteryzuje stanowiska w sporze o liberalizację światowego handlu i jej konsekwencje;</i>
2. Język, komunikacja i media	E.2.1 <i>analizuje obieg informacji w społeczeństwie XX-wiecznym; charakteryzuje znaczenie nowych form w komunikacji społecznej, z uwzględnieniem radia, telewizji, filmu i Internetu; analizuje, w jaki sposób dostępne człowiekowi formy przekazu wpływają na treść przekazu;</i>
	E.2.2 <i>analizuje przykłady manipulacji językowych w propagandzie politycznej i reklamie;</i>
3. Kobieta i mężczyzna, rodzina	E.3.1 <i>analizuje, na wybranych przykładach, przemiany obyczajowe w świecie zachodnim w XX w., z uwzględnieniem „rewolucji obyczajowej” lat 60.;</i>
	E.3.2 <i>analizuje zmiany modelu rodziny w XX w., z uwzględnieniem przemian zaistniałych w życiu społeczeństwa polskiego;</i>
4. Nauka	E.4.1 <i>analizuje wybrane interpretacje socjologiczne odnoszące się do przemian życia społecznego w XX w.;</i>
	E.4.2 <i>przedstawia współczesne spory etyczne wokół uprawnień i granic poznawczych nauki;</i>
5. Swojskość i obcość	E.5.1 <i>analizuje wielokulturowość społeczeństwa II Rzeczypospolitej;</i>
	E.5.2 <i>analizuje, na wybranych przykładach, współczesne społeczeństwa wielokulturowe;</i>
6. Gospodarka	E.6.1 <i>charakteryzuje gospodarkę realnego socjalizmu i jej</i>

	<p><i>konsekwencje;</i></p> <p><i>E.6.2 wyjaśnia, czym jest państwo opiekuńcze, i opisuje jego genezę; opisuje kilka odmiennych przykładów współczesnych państw opiekuńczych; przedstawia argumenty w sporze o efektywność i sprawiedliwość państwa opiekuńczego;</i></p>
7. Rządzący i rządzi	<p><i>E.7.1 analizuje, na wybranych przykładach, działalność opozycji politycznej w PRL;</i></p> <p><i>E.7.2 objaśnia pojęcie antyutopii, odwołując się do prac Orwella i Huxleya;</i></p>
8. Wojna i wojskowość	<p><i>E.8.1 analizuje wybrane przepisy prawa międzynarodowego o wojnie;</i></p> <p><i>E.8.2 charakteryzuje ruch pacyfistyczny; charakteryzuje wizję globalnej zagłady obecną w literaturze i filmach science-fiction;</i></p>
9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory	<p><i>E.9.1 charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń;</i></p> <p><i>E.9.2 charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając różnorodne formy oporu, oraz koncepcje współpracy lub przystosowania.</i></p>